

Міністерство освіти та науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарного менеджменту
Кафедра філософії та культурного менеджменту

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
на тему «Міфологічні образи та мотиви у творчості українських митців в
умовах російсько-української війни»

Виконала студентка VI курсу, групи К-41
напрямку підготовки Культурологія
ОПП Культурологія
Никифрук Єлизавета Тарасівна

Керівник:

доктор філологічних наук,
Янковська Жанна Олександрівна

Рецензент:

доктор філософських наук, професор
Зайцев Микола Олександрович

Острог, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. МІФ І АРХЕТИП ЯК ОСНОВА КУЛЬТУРНОЇ ТА ХУДОЖНЬОЇ СВІДОМОСТІ.....	7
1.1. Поняття міфу та його роль у культурі.....	7
1.2. Мистецтво і міф: міжкультурна мова архетипів і символів.....	12
Висновки до розділу I.....	17
РОЗДІЛ II. МІФОЛОГІЯ ВІЙНИ: ТВОРЕННЯ НОВИХ МІФІВ.....	19
2.1. Мілітарна міфологія як засіб символічного осмислення війни	19
2.2. Вплив міфології на формування національної ідентичності.....	24
2.3. Створення нових міфів та звернення до архетипних образів української культури.	27
Висновки до розділу II.....	29
РОЗДІЛ III. МІФОЛОГІЯ В МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ОБРАЗИ І МОТИВИ	31
3.1.Відображення міфологічних образів і мотивів сучасної війни у літературних творах.....	31
3.2. Міфологічні образи в образотворчому мистецтві періоду російсько-української війни.....	40
3.3. Міфологічні образи та мотиви війни в сучасній музиці	47
3.4. Міфологічні образи та мотиви в сучасному кінематографі й театральному мистецтві.....	55
Висновки до розділу III	60
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	67
ДОДАТКИ.....	74

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Творення нових міфів займає ключове значення в становленні державної ідеології та є важливим інструментом в часи гібридної війни. Сьогодні національний міф є способом підтримки морального духу громадян. Історична міфотворчість забезпечує формування національної ідентичності, що є інструментом перетворення народу в націю, а території у державу. У цьому контексті образна міфологія ідеалізує та культивує образи окремих політичних та історичних постатей. Кінцевим результатом процесу образної міфології є створення образу-символу, що викликає певні асоціації та емоції при його згадуванні. Творення нових міфів є очікуваною реакцією на події російсько-української війни. Базисом нової міфології є сплетіння образів сучасної культури, історії України та архаїчних уявлень. Привид Києва, Кіборги, Чорнобаївка, Азовсталь, Конотопська відьма – всі ці образи покликані продемонструвати силу, гідність та міць українського народу, викликати почуття гордості і патріотизму. Синтез образів української культури та російсько-української війни є основою для творення нових міфів. Мистецькі смисли міфології війни характеризуються гострими сюжетами, які скеровані на фіксацію переживань війни різними її учасниками. Мистецтво демонструє, що війна це не абстрактний конфлікт про який ми бачимо в новинах, це наше сьогодення яке залишає свій відбиток в усіх аспектах нашого життя.

Сучасне українське мистецтво, реагуючи на реалії російсько-української війни, активно формує новий пласт національної міфології. Війна не лише руйнує фізичні кордони та життя, а й трансформує культурний простір, створюючи нові символи, архетипи й мотиви, які проникають в усі сфери діяльності.

Українська література, створена під час російсько-української війни, відзначається глибоким відображенням її реалій, дослідженням людських переживань та пошуком національної ідентичності. У творах цього періоду виокремлюються ключові мотиви (вибір та ідентичність, людська психологія в

умовах війни, переосмислення історичних подій тощо) та образи (захисник, герой, месник, відьма).

Образотворче мистецтво, як потужний засіб вираження людських емоцій, ідеалів та переживань, має здатність не тільки відображати реальність, а й створювати нові символічні світи. Особливо важливим є роль мистецтва в часи кризи, коли воно стає каналом для осмислення трагедій, пошуку відповідей на питання про сенс життя та надії на майбутнє. Період російсько-української війни став важливим етапом для українського образотворчого мистецтва, яке, в свою чергу, відображає не лише історичні події, а й глибокі внутрішні переживання, цінності та національну ідентичність.

У період російсько-української війни українська музика стала важливим засобом вираження національної ідентичності та патріотизму. Міфологічні образи та фольклорні мотиви активно використовуються в піснях, створюючи глибокі символічні значення та підкреслюючи зв'язок із культурною спадщиною.

У кінематографі й театральному мистецтві, присвячених російсько-українській війні, активно використовуються міфологічні образи та мотиви, які підкреслюють глибокий зв'язок українського народу з його історією та культурними традиціями.

Мета дослідження полягає в аналізі міфологічних образів і мотивів у творах українських митців в умовах російсько-української війни та виокремленні нових міфів створених мілітарною міфологією.

Реалізація поставленої мети передбачає наступні **завдання**:

1. Розглянути поняття міфу та його функції в культурі;
2. Дослідити поняття мілітарної міфології;
3. Провести порівняння між міфологічними образами й мотивами, які репрезентують національну культурну традицію, й тими, які отримали нове звучання або й з'явилися в період російсько-української війни;
4. Проаналізувати міфологічні мотиви і образи у творах українських митців різних галузей культури періоду російсько-української війни

Об'єкт дослідження. Творчість митців періоду російсько-української війни.

Предмет дослідження. Міфологічні образи та мотиви в мистецтві й творення нових міфів у нинішній війні.

Джерельна і теоретична база дослідження. Джерельну базу нашого дослідження становить як розмаїття писемних джерел, так і художньо-зображальні. Проблематика поняття архетипного образу та його прояву в міфологічних структурах найповніше розкривається в роботах К. Г. Юнга «Архетип і позасвідоме», Т. Пуларії «Архетип, міф, символ: до співвідношення понять». Поняття зв'язку політичного міфу і мілітарної міфології в своїх роботах розглядали: О. Онопко «Мілітарна міфологія і “маленька переможна війна”», Ю. Шайгородський «Політика: взаємодія реальності і міфу», Е. Кассисер «Техніка сучасних політичних міфів», Т. Ковалевська. Теоретичне підґрунтя для аналізу міфологічних образів в мистецтві склали роботи М. Вишної «Парадигма ключових понять міфологічного аналізу художнього тексту», Н. Кушнірук «У здорової нації здорова духовність: сакральні сюжети російсько-української війни», О. Сморижевська «Міфологія війни: мистецькі образи та смисли».

До художньо-зображальних джерел слід віднести роботи К. Косьяненко «Паска» та «Блокпост», мурал К. Качановський «Красавица терпіти не буде» та картину М. Хошовської «The Veil Has Fallen», М. Скоп «SAVE THE HEROS OF AZOVSTALL», альбом В.Реброва «Війна очима художника».

Музичні джерела представляють собою пісні The Voguns «Кіборги» Serg Chornomor «Кіборги», Колін «Привид Києва», KARTA SVITU «Пес Патрон», Енджі Крейда «Враже», Сергія Міхалко «Воїни світла», ЯрмаК «Дике поле», СТАСІК «Колискова для ворога».

Методологія роботи. У роботі використовувались загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз, узагальнення, інтерпретація. У рамках дослідження використано міфологічний аналіз, який дозволив виокремити провідні мотиви та образи, притаманні художній репрезентації періоду російсько-української війни.

Додатково залучено порівняльний метод, що забезпечив можливість зіставлення сучасних візуальних і текстуальних наративів з історичними та міжкультурними зразками міфотворчості. Метод архетипного аналізу дав змогу простежити функціонування універсальних символічних структур, які актуалізуються в культурному дискурсі воєнного часу. Комплексне використання зазначених підходів сприяло глибшому узагальненню та інтерпретації візуально-символічного матеріалу в межах національної мілітарної міфології.

Наукова новизна цього дослідження полягає в комплексному аналізі міфологічних образів і мотивів у творчості митців, періоду російсько-української війни, а також у визначенні специфіки формування нових мілітарних міфів та трансформування традиційних міфів у межах українського культурного дискурсу.

Апробація роботи: Окремі аспекти дослідження та одержані узагальнення були оприлюднені на XXIX науковій викладацько-студентській конференції «Дні науки» (м. Острог, 2025 рік.) Тема доповіді: «Вплив міфу на формування національної ідентичності українців». Також на Острозьких культурологічних читаннях (Матеріали Всеукраїнської наукової конференції, м. Острог, 04.04.2025). Тема доповіді: «Мілітарна міфологія: інструмент підтримки морального духу чи зброя пропаганди?».

Структура роботи відповідає меті та розв'язанню поставлених завдань. Робота складається зі вступу, 3 розділів з підрозділами, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел і літератури (59 найменувань), додатків (3 сторінки). Загальний обсяг текстової частини становить 64 сторінки.

РОЗДІЛ І. МІФ І АРХЕТИП ЯК ОСНОВА КУЛЬТУРНОЇ ТА ХУДОЖНЬОЇ СВІДОМОСТІ

1.1. Поняття міфу та його роль у культурі

Міф явище яке пронизує всю людську історію і культуру. З одного боку це надбання людства сформоване колективним досвідом та культурною традицією. З іншого боку, його можна розглядати як культурологічне явище, яке впливає на розвиток культури. Важливість міфу визначається не тільки тим, що він є відображення людської спільноти та світу. Але і тим, що він є інструментом у визначенні моральних та етичних орієнтирів суспільства. У своєму дослідженні В. Завадська стверджує: «міфологічні уявлення є обов'язковим компонентом людського світогляду, а колективна міфологічна пам'ять – одною зі складових культури певного соціуму» [10, с. 216].

Міфи формуються в конкретних соціокультурних умовах і відображають погляди і переконання свого часу. Міф завжди був темою культурологічного дискурсу, проте досі не існує загальноприйнятого трактування цього феномену. У своїй роботі Ю. Шайгородський звертається до М. Еліаде й слушно зауважує, що «важко знайти таке визначення міфу, яке було б прийняте всіма вченими і одночасно доступне й неспеціалістам. Чи можливо взагалі знайти універсальне визначення, здатне охопити всі міфи і всі функції міфів...?» [54, с. 71].

В античні часи міф трактувався не лише як колективне вірування, але й використовувався як інструмент для вивчення суспільних процесів. За словником античної міфології за редакцією А. Білецького «давньогрецьке слово *mythos*, як можна дізнатися з різних джерел, мало кілька значень, таких як мова, промова, слово, розмова, рада, вказівка, а також суть чи основний зміст» [1, с. 9]. Платон зазначав, що міф є своєрідним конструктом, створеним для пояснення складних понять, які виходять за межі логічного сприйняття. Піфагор, в свою чергу, вважав, що міфи відображають філософсько-алегоричне сприйняття свободи, де кожен міф носить глибокий символічний зміст, що стосується ідей про порядок, справедливість і баланс у світі. Греки використовували міфи для

створення своєї системи вірувань, що дозволяло пояснювати природні явища, походження світу та місце людини в ньому. Міфи стали важливою частиною культури, формуючи уявлення про богів, героїв і їхні взаємодії з людьми. За допомогою міфології вони намагалися пояснити явища природи та соціальні процеси, а також знайти відповіді на фундаментальні питання про життя, смерть і моральність.

Згодом, однак, філософія прагнула витіснити міфи, роблячи ці пояснення більш раціональними і логічними. Проте міф не зник, а трансформувався, ставши частиною філософських вчень і культурних традицій.

В епоху просвітництва панувала думка, що міф був моральним зразком, підкріпленим авторитетом античних богів і героїв. Абсолютизм і раціоналізм просвітництва дещо витіснив міфологічну свідомість. Одним з науковців який досліджує вплив просвітництва на міфологічний дискурс є вже згаданий Ю. Шайгородський. Він стверджує, що «надмірна раціоналізація пізнання світу викликала до життя нові міфологічні концепції, серед яких найбільш цінними, з методологічного погляду, можна вважати концепції „невидимого світу” (тобто ірраціонального) Ж. де Местра, “світової волі”, А. Шопенгауера, “філософії життя” А. Бергсона» [54, с. 69]. Також суттєвий вклад в дослідженні еволюції міфологічного світогляду епохи просвітництва зробила Л. Боярська. Філософія акцентує увагу на тому, що саме в цю епоху дослідники почали сприймати міф не тільки як релігійний світогляд чи суто естетичне явище, а як культурну цінність. Зокрема вона підкреслює значущість внеску Ф. Шлегеля, який вважав, що міфологія покликана упорядкувати хаос зовнішнього світу, за допомогою суб’єктивного сприйняття явищ [2]. Тогочасні дослідники вперше заговорили про важливе значення міфу і для сучасної художньої творчості, і для сучасного світогляду, а також вказували на можливість створення нової міфології. Особливого значення надавали вони мові міфу – символам, ототожнюючи поняття «міфотворчість» і «символотворчість».

У XX столітті акцент вивчення міфології зміщується на політику, і міф стає невіддільною частиною політичної теорії. Він набуває конкретного змісту

завдяки новим досягненням у галузі політології, соціології, історії, психології та інших наук. Це пояснює багатозначність і багатоаспектність міфології, яка виступає синтезом первісних вірувань і сучасних уявлень про світобудову та людське існування.

Поліфункціональність є основною характеристикою міфу. Досліджуючи особливості функціонування міфів у контексті міфотворчості, І. Костюк узагальнила та систематизувала наукові підходи до вивчення міфу як соціокультурного феномена, зосереджуючи увагу на його функціональному навантаженні. У контексті її дослідження основну увагу зосереджено на міфі як історичному явищі, функції якого трансформувалися відповідно до соціокультурних особливостей та ідеологічних тенденцій конкретної епохи. За її твердженням, «для ранніх культур найважливішими були дві функції міфу – соціально-інтегративна та нормативно-регуляторна» [18, с. 368].

Соціально-інтегративна функція відповідала за інтеграцію індивіду у соціум. Глибинна суть міфу як «антропологічного феномену» полягає в тому, що він є первинною формою усвідомлення світу й безпосередньо впливає на соціологізацію людини на різних етапах її розвитку [18, с. 369]. Ця функція відповідає за самоідентифікацію індивіда в спільноті. Міф тут виступає засобом соціального зв'язку між людьми. У давні часи за допомогою міфу вона закріплювала соціальні установки, в сучасному світі вона відповідає за забезпечення групової свідомості колективу для досягнення колективного успіху. Завдяки їй формуються субкультури та культу.

Міф виступав регулятором первісного суспільства. Нормативно-регулятивна функція мала на меті закріпити звичаї і порядки задля уникнення хаосу. Основним завданням було через пояснення незрозумілого, регламентувати та організувати життя людини. Нормативно-регуляторна функція міфу закріплює традиціоналізм як норму постійності колективних міфів, фактично вона спрямована на виправдання наявних ритуалів і норм.

Зосереджуючись на історичній перспективі І. Костюк виділяє все більше специфічних функцій міфу. Сакральна функція притаманна як і первісному

суспільству, так і сучасному. Міф є одним з типів світогляду нарівні з релігією та наукою. Він створює незалежну картину світу яка базується на колективній свідомості. Міф виділяється з поміж інших форм культури, оскільки містить аспекти надприродного, уявлення про потойбічне, наділене магічною силою, а це приводить до створення міфологічних образів, різноманітних надприродних істот – богів, духів, демонів [18, с. 369].

За збереження колективної пам'яті та передачі цінностей від одного покоління до іншого відповідає мнемонічна функція. Мнемонічна функція міфу сприяла збереженню культурних стереотипів, життєздатних у конкретному культурному середовищі. Міф розуміється тут як певна організована система образів, вражень навколишнього середовища

Моделююча функція відповідає за побудову символічно-знакової системи дійсності та за моделювання в ній усіх подій і реальних явищ через їх відтворення та наслідування як вічних зразків поведінки. Людині тут не треба думати – лише наслідувати поведінку авторитета певної групи.

Ціннісне сприйняття світу притаманне аксіологічній функції. Тут міф виступає інструментом закріплення цінності у свідомості носіїв міфу. Таким чином міф пропонує людям правила соціальної поведінки, зумовлює систему ціннісних орієнтацій, полегшує переживання стресів, спричинених критичними станами природи, суспільства та індивіда.

Одна основних функцій міфу це пізнавальна. Міф намагається пояснити причини та способи виникнення навколишнього світу та світу невидимого. Як пише вище згадана дослідниця І. Костюк «Міф – це не стільки пізнання, скільки освоєння світу, переживання світотворення через світовідчуття, суб'єктивно-суб'єктивне ставлення до світу» [18, с. 373].

Надбанням XX століття є ідеологічна функція, яка найбільше виражено в тоталітарних суспільствах. Міфологія виступає тут як метод і зміст ідеологічного впливу на суспільну свідомість. У цьому контексті слід згадати міфи про Жовтневу революцію, Леніна, Сталіна, Велику Вітчизняну війну та інші, які сформували свідомість кількох поколінь і спричинили появу нових міфів.

Радянська ідеологія, навіть будучи атеїстичною, мала релігійно-міфологічні елементи: свою «священну історію», канони, героїв, мучеників, ритуали і календар. Згідно з космогенезом, після революції настав період очищення, «доба битв» (Велика Вітчизняна війна) і «битва за майбутнє». В центрі цієї картини – Ленін як міфологізований вождь. Сучасні політичні міфи відтворюють давні міфи в нових соціальних та національних контекстах, і ХХ ст. показало, до яких наслідків це призводить. Міфологія може бути спонтанною, що виходить від народу, або штучною, створеною з політичними цілями. Тому сучасні політичні міфи діють за законами архаїки.

Естетична функція міфу полягає в тому, що він є первісним способом естетичного осмислення людської природи. Мистецтво черпає змістовні образи з міфів, відкриваючи нові грані людських відносин. Література створює специфічний літературно-міфологічний дискурс, прагнучи виявити ірреальність мови як чисто естетичне явище. Міфологія стає особливим способом естетичного сприйняття реальності. Міфо-символічні тенденції здебільшого зачіпають молоде покоління, відіграючи важливу роль в емоційному та естетичному самоутвердженні людини. І. Костюк наголошує, що взаємодія літератури та мистецтва відбувається як безпосередньо – через «переливання» міфу в літературу, так і опосередковано – через образотворче мистецтво, ритуали, святкування, релігійні містерії, а в останні два століття – через наукові концепції міфології, філософські та естетичні вчення, фольклористику [18, с. 375].

Міф є одним з найважливіших культурних і соціальних феноменів, що пронизує всю історію людства, маючи багатофункціональний характер. Він формувався і змінювався залежно від соціокультурних умов та епохи, виконуючи різні ролі, від соціально-інтегративної до компенсаторної, естетичної, пізнавальної та ідеологічної. Міфологія стала невіддільною частиною культурних традицій, соціальних структур і світогляду, а також важливим інструментом для визначення моральних орієнтирів та цінностей суспільства. Сьогодні він залишається актуальним засобом для відображення

соціальних, моральних і естетичних уявлень, що дає змогу зрозуміти глибину людського досвіду, соціальних трансформацій і пошуків сенсу в світі.

1.2. Мистецтво і міф: міжкультурна мова архетипів і символів

Міфологія відображає глибоку взаємодію між людиною та світом, де природа, соціум і мораль впливають один на одного через символічні інтерпретації. Міф допомагає пояснити складні явища, створюючи модель світу, яка дозволяє індивіду зрозуміти своє місце в цьому світі. Міфи часто служать інтерпретацією природних явищ, які люди не могли пояснити. Міфологічні образи допомагали людині взаємодіяти з природним середовищем. Адже надаючи конкретики абстрактним і незрозумілим явищам, люди краще розуміли, як з ними жити.

Розглядаючи міфології різних культурних регіонів, можна помітити певну схожість в їхніх міфологічних образах. Саме образи є основними елементами в структурі міфу, позаяк вони мають низку певних рис, ознак, характеристик, властивостей, які впродовж тисячоліть зберігаються у колективній пам'яті.

Великий вплив на дослідження міфологічних образів мало створення міфологічної школи. Засновниками школи вважаються брати Грімм, які висунули теорію про індоєвропейську спільність та первісну єдність мовної та світоглядної систем арійських народів. Вони пояснювали схожість фольклорних традиції різних європейських країн давньою однотайністю міфологічних уявлень. Їхньою головною метою було з'ясування первісної міфологічної основи кожного твору, без пізніших нашарувань. У своєму дослідженні С. Пилипчук доходить висновку, що представники міфологічної школи (зокрема брати Грімм, А. Кун, В. Шварц, М. Мюллер та ін.), порівнюючи міфологію та релігію давніх індійців, іранців, греків, римлян, германців, намагалися довести, що найдавніші релігійні вірування виникли внаслідок обожнення небесних явищ, які людина не могла раціонально пояснити, тому наділяла їх людськими або твариноподібними рисами. Як зазначає дослідник, «вони вважали, що герої казок, пісень, народні

обряди та звичаї – це відлуння давнього астрально-міфологічного світогляду» [39, с. 107].

Згаданий автор додає, що головною метою послідовників братів Грімм було вивчення фольклорних творів з метою виявлення залишків давніх міфологічних вірувань, задля відновлення цілісної системи уявлень арійців, пізніше відомої як «арійська теорія». В цьому контексті Т. Цепкало пише, що як і самі брати Грімм, так і їхні послідовники відстоювали думку про божественне походження міфології [52]. Ф. Колесса підкреслює, що яскравим прикладом вельми скрупульозної та наполегливої праці щодо реалізації запропонованих ідей стала книга Я. Грімма «Німецька міфологія» (1835), у якій «на основі свідоцтв старої літератури, історичних даних і головно на основі творів усної словесності Грімм змалював широку картину давніх германських вірувань» [16, с. 22].

Новий погляд на міф був запропонований К. Г. Юнгом у 20-х роках ХХ століття. У своїх вченнях про архетипи він запропонував неоміфологічну теорію. Відповідно до літературознавчої енциклопедії, для неоміфологізму характерним є «формування авторських міфів саме на інтертекстуальній основі, використання вічних мотивів, що контрастували зі знедуховленою дійсністю» [26, с. 116]. Дослідниця З. Лановик називає цей напрям «символічним», бо міф вивчається як символ явищ життя, а міфологія вже виступає низкою символів [23, с. 28].

У цьому контексті можна провести паралель між архетипом і міфологічним образом. Аналізуючи вчення К. Г. Юнга, Т. Пуларія звертає увагу на архетипи як на прототипи психічної діяльності людини та суспільні комплекси, які, за словами К. Юнга, «дають життя міфам, релігіям та філософським концепціям, що впливають на цілі народи і розділяють історичні епохи» [41, с. 20]. Характеризуючи архетипи К. Юнг зазначав, що вони є позаісторичними, позаетнічними, позаціннісними, тими що він називає «універсальними образами». Звертаючись до міфології, дослідник зазначав, що міф є формою суспільної свідомості, в якій позасвідоме знаходить своє первинне символічне втілення: «Вся міфологія – це як би свого роду проекція

колективного позасвідомого» [56, с. 112], яке «містить джерело сил, що приводять душу в рух, а форми або категорії, які все це регулюють, – архетипи» [56, с. 118].

Основним здобутком вчення К. Юнга про архетипи можна вважати виокремлення основних архетипів, які виступають, як образи-символи у міфах, мистецтві, релігії. Архетипи як моделі поведінки та образи, які вкорінені у психіці людини, яскраво виражені в міфологічних традиціях різних країн. В архетипах відображається метафізичний зв'язок народу зі своєю територією. В своїй роботі «Архетипи і колективне несвідоме» К. Юнг дає характеристику окремим архетипам. Проте в контексті універсальних образів ми говоримо не про класичні юнгівські архетипи, а про загальнокультурні, які базуються на них. Ці загальнолюдські архетипи притаманні різним міфологічним традиціям:

1. Архетип Великої Матері.

К. Юнг вважав, що цей архетип узагальнює образ жінки, відображаючи не тільки «справжній образ матері». Н. Лебединцева говорить про те, що «архетип Великої Матері є універсальним образом, що відображає глибокі аспекти жіночої сутності та її зв'язок з природою, родючістю та життям» [24, с. 59]. Представницями цього архетипу є міфологічні богині-матері, такі як грецька Деметра – богиня родючості та Гея – праматір богів, єгипетська Хатор – богиня неба, що народила сонце та індійська Шакті – божественна матір.

2. Архетип Бога-отця.

Це уособлення маскулінного начала. У своїй роботі І. Толмачова вказує на те, що архетип Самості, який К. Юнг ототожнює з «архетипом образу Бога», вміщує в собі єдність протилежностей – світла й темряви. У культурній площині ці полярності розщеплюються на образ Христа як уособлення світла та Диявола як втілення темряви [48, с. 116]. У міфологічних традиціях це образ батька-бога, який з народженням сина, боїться що той займе його місце. Яскравими представниками є верховні боги-отці: Зевс в грецькій міфології та Один у скандинавській.

3. Архетип Духу (Мудрого Старого).

Як зазначає К. Юнг, архетип Мудрого Старця «завжди виникає там, де герой опиняється у важкій та безнадійній ситуації, з якої його можуть визволити тільки ґрунтовні роздуми або щасливий випадок – тобто духовна функція або ендопсихічний автоматизм» [57, с. 247]. Цей персонаж є носієм знань, що передаються наступним поколінням, і часто виконує роль наставника або вчителя. У грецькій міфології Гермес – бог торгівлі, часто зображується в вигляді мудрого старого, який дає поради героям. У кельтській міфології таку роль виконують друїди. У слов'янській міфології такими вчителями просвітлителями часто виступають кобзарі та мольфари.

4. Архетип Аніми/Анімуса.

Ці архетипи уособлюють внутрішню протилежність гендерного аспекту особистості. О. Шостак дає таке визначення Аніми: «Аніма є архетипом жіночої сутності, що виявляється в емоційності, чуттєвості та творчій силі» [55, с. 453]. В грецькій міфології представницями архетипу Аніми є богиня краси і кохання Афродіта, Єлена Троянська відома, як Єлена прекрасна та німфа Евредіка; у слов'янській богиня кохання і шлюбу Лада; у скандинавській богиня любові і краси Фрея. Вищезгадана дослідниця описує Анімуса, як «архетип чоловічої сутності, що виявляється в раціональності, логічному мисленні та активній дії» [55, с. 453]. Представниками в грецькій міфології можна вважати синів Зевса, Геракла та Персея; у слов'янській бог-громовержець Перун; у скандинавський бог грому і захисник людського роду Тор.

5. Архетип Трикстера (Блазня).

Це персонаж сповнений сірої моралі, він ні добрий, ні злий. Основне завдання Трикстера – це посіяти хаос, порушуючи усталені традиції і правила. О. Леляк описує Трикстера як «демонічно-комічний дублер культурного героя, наділений рисами шахрая, бешкетника» – божество, дух, людина або антропоморфна тварина, що здійснює протиправні дії або, у всякому разі, не підпорядковується загальним правилам поведінки [25]. Яскравим прикладом у скандинавській міфології є бог хитрості, обману і магії Локі. Також головна

героїня міфу про яблуко розбрату, богиня чвар і розбрату Еріс є класичним прикладом архетипу Трикстера.

Таким чином ми можемо простежити схожість міфологічним образів в різних міфологічних традиціях. Першопроходцями в вченні про схожість міфологічних образів, були брати Грімм та їхня теорія про давню одностайність міфологічних уявлень європейських країн. Більш вдалим було вчення про архетипи К. Юнга, які виступають, як образи-символи у міфах, мистецтві, релігії

Використання цих універсальних, та архетипних образів в різних видах мистецтва є прийомом який використовують митці щоб мати вплив на широку аудиторію, незважаючи на культурні чи часові відмінності.

Зокрема М. Петрушкевич підкреслює, що «міфологічні образи та сюжети є такими органічними в поетичному тексті, подекуди їх взагалі важко виокремити без використання спеціальної оптики» [38, с. 21]. Міф настільки глибоко увійшов у поетичне мистецтво, що іноді сприймається як його невід'ємна складова. Використання базових міфологічних образів і прийомів дозволяє широкому загалу глибше зануритися в поетичний текст і краще його зрозуміти.

В базисі образотворчого мистецтва міфологічні образи і мотиви відображають глибинні структури колективного несвідомого, які резонують з глядачами різних культур та епох. Ю. Вишницька пише: «Міф являє собою образ, який інтуїтивно відкриває дещо реальне, переживаючись співучасниками подій як одкровення істини, самої Реальності» [5, с. 16]. Дослідниця підкреслює, що міф не є вигадкою у звичайному розумінні. Він являє собою образ, який не пояснює світ раціонально, а інтуїтивно відкриває глибинні істини. У мистецтві це проявляється через символічні, архетипні форми, які не просто ілюструють події, а втілюють сакральний зміст що сприймається на глибокому емоційному рівні.

Таким чином, універсальні міфологічні образи та архетипи є важливими інструментами в мистецтві, оскільки вони дозволяють митцям створювати твори, що резонують з глибокими емоційними та психологічними рівнями сприйняття,

підтримують культурну ідентичність та викликають сильні емоційні реакції у аудиторії.

Висновки до розділу I

Міф як культурне явище є невід'ємною частиною людської історії та розвитку, виконуючи багатофункціональну роль у суспільствах різних епох. Від первісних часів до сучасності міфи були не лише інструментом пояснення природних явищ, але й важливим компонентом соціальної інтеграції, естетичного вираження, моральних орієнтирів та політичних впливів. Міфологія, через своє різноманіття функцій, відображає глибокі соціальні та культурні процеси, забезпечуючи людині моделі поведінки, зразки цінностей та вказівки на шляхи до розуміння власного місця в світі.

У різних епохах міфи трансформувалися, адаптуючись до нових соціокультурних умов, але їх значення як інструментів осмислення світу залишалося незмінним. Вони стали основою не лише для релігійних вірувань, а й для художнього, філософського та політичного дискурсу. Тому, навіть у сучасному світі, міфологія не втратила своєї актуальності, продовжуючи виконувати функції пізнання, регуляції, ідеології та естетики.

Завдяки своєму впливу на розвиток культури і суспільства, міф залишається потужним інструментом у вивченні людської природи, соціальних трансформацій і ціннісних орієнтацій. Міфологічні образи та архетипи, які зберігаються в колективній пам'яті, формують уявлення про світ і суспільство, сприяючи глибшому розумінню соціальних, моральних і естетичних процесів у людському житті.

Спільні міфологічні образи та архетипи виконують фундаментальну роль у різних видах мистецтва – від літератури й живопису до кінематографа. Вони є не лише художніми прийомами, а й глибоко вкоріненими у колективному несвідомому символами, здатними долати бар'єри часу, культури та мови. Як зазначають дослідники, такі образи не просто прикрашають твір, а надають йому

глибини, сенсу і зв'язку з універсальними темами людського існування – боротьбою, вірою, трансформацією, жертвою.

Митці звертаються до міфу не випадково – саме через нього мистецтво здатне «говорити» зі свідомістю та підсвідомістю людини, викликати глибокі емоційні реакції і формувати цілісне культурне бачення. Міф у мистецтві не лише зберігається, а й трансформується, набуваючи нових форм і змістів у відповідь на виклики часу. Таким чином, міфологічні архетипи залишаються актуальними й сьогодні, забезпечуючи зв'язок між індивідуальним досвідом та універсальними сенсами людства

РОЗДІЛ II. МІФОЛОГІЯ ВІЙНИ: ТВОРЕННЯ НОВИХ МІФІВ

2.1. Мілітарна міфологія як засіб символічного осмислення війни

Ще з часів античності політика сприймалася як мистецтво управління та вміння користуватися владою задля організації суспільного життя. У сучасному розумінні політика – це не тільки система принципів управління державою та поле для міжнародних суперечок, перш за все, – це невід’ємна частина, яка потрібна для функціонування суспільства. Аристотель казав що «людина істота політична». Свій вроджений потенціал вона виражає саме в створенні політичної системи як такої. Протягом усієї своєї історії людство докладало багато зусиль, щоб зробити політику ідеальним інструментом для досягнення спільного блага. У результаті людство змогло досягти певного прогресу, звісно, йдеться не про загальне благо, ідея якого загалом утопічна, а про певну можливість взаємного існування. Головною перешкодою для досягнення мети було прагнення людини до щасливого кінця. Але неможливо дійти спільного рішення, оскільки для кожної людини, та навіть групи людей, уявлення про щастя різне. Тому в добу просвітництва і виникає ідея природного права. Просвітники бачать причину нещастя в тому, що закони та релігійні заборони пригнічують людей. Досліджуючи цю тему Ю. Шайгородський наводить декількох дослідників. Зокрема він згадує Ж. Ж. Руссо, який вбачав причини нерівності в приватній власності, говорячи, що найщасливішою людиною була в своєму природному стані. Проте не відкидає поняття влади, як такої яка має визначати, де закінчуються права однієї людини і починаються права іншої, називаючи це «суспільною угодою». Аналізуючи цю «суспільну угоду» Ю. Шайгородський підкреслює, що «суспільна угода дає політичному організму абсолютну владу над його членами»[54, с. 50]. Розглядаючи вчення Т. Гоббс, вище згаданий дослідник зазначає, що в свій доктрині філософ не говорить про природне право, а наполягає, що «індивід не має жодної «божественної природи»; він є чисто агресивною твариною відносини якої із собі подібними регулюються не правилами моралі, в законом сили» [54, с. 49]. За теорією Т. Гоббса, людина

спочатку знаходиться в стані природного, асоціального «війни всіх проти всіх», і лише утворення держави та громадського договору дозволяє встановити соціальний порядок. У своєму «Маніфесті», Центр політичного консалтингу доходить до висновку, що задля виживання людині потрібна держава, а щоб вижити в ній, людині потрібні правила та обмеження. Саме створенням цієї системи обмежень і займається політика. Одночасно до політики висуваються очікування не тільки як до інструменту виживання, але і виконання вимог досягнення щастя, добробуту, справедливості та гідного життя [28]. І як не дивно політика дає обіцянку досягти всіх цих вимог. Ці обіцянки в більшості ніколи не виконуються та перетворилися в політичний міф.

У своїй роботі «Мілітарна міфологія і «маленька переможна війна»» О. Онопко починає свій дискурс з поняття політичного міфу дослідника К. Цуладзе, який пише, що «політичні міфи – це засоби ведення інформаційної війни» [36, с. 70]. Проте також можна розширити це визначення і говорити про політичний міф як про ідейну основу сторін що ворогують. Це перекручена, змінена, ідеалізована картинка яка використовується для виправдання тих чи інших політичних дій, для керування масовою свідомістю. Міфологія це явище багатозначне і багатоаспектне, це певний синтез первісних вірувань і сучасних уявлень про людське буття. Одночасно міфологічне мислення протиставляється сучасному для виокремлення сутнісних світоглядних ознак того чи іншого періоду суспільного розвитку. Як зазначає О. Потебня «створення міфу не є ознакою одного якогось часу» [40, с. 192]. Політичні міфи можуть включати уявлення про героїчних лідерів, славні історичні події або певні національні чи державні ідеали, які спрощують або ідеалізують реальність для підтримки певного політичного порядку чи контролю над суспільством.

Мілітарний міф можна визначити як частину політичного міфу так як армія і політика взаємопов'язані. Війна це пряме продовження політики, коли цивілізовані способи ведення суперечок, перетворюється в конфлікт, який сповнений насилля і має на меті змусити супротивники виконати нашу волю. Мілітарна міфологія, за визначенням О. Онопко, – це «сукупність усіх

політичних міфів, пов'язаних з тією чи іншою війною, що пояснюють особливості її виникнення, ходу та завершення»[36, с. 71]. Говорячи про міфотворчу функцію в цьому контексті, можна виділити кілька ключових аспектів. Згаданий дослідник пише про те, що «перший аспект – це де відбувається конфлікт. Коли ми говоримо про війну перше що нас цікавить це територія, регіон, країна, частина світу, континент де вона розгортається. Справа в тому що в суспільстві сформовані певні стереотипи про ті чи інші території. Спираючись на загальні уявлення які прив'язані до конкретної території виникають такі назви як: “Війна в Косові”, “Різанина в Руанді”, “Теракт в Парижі” чи міфологічна “Троянська війна”. Територіальна назва конфлікту не тільки визначає географічні межі, але і задає тон міфам що будуються навколо нього. Чим ближче конфлікт тим емоційніше ми на нього реагуємо. Беручи до прикладу Україну, українців не так сильно хвилюють протести в Америці. Протести в Сакартвелло натомість викликають в досить бурхливу реакцію, так цей конфлікт не тільки територіально близький, але ще ідейно знайомий» [36, с. 71].

Ключова роль учасницького аспекту полягає в розташуванні назв сторін, що мають конфлікт. Першим іде іменування агресора, ініціатора, а потім жертв (російсько-українська війна). Структура такого міфу будується на протиставлення «свій-чужий», «ми-вони», «союзник ворог». Де «свій» виступає героєм, а чужий ворогом. Так звані ми боремося проти «вони». Вони це ті чії думки та дії не відповідають нашим і відповідно автоматично стають неправильними. Це діє навіть у відношенні до конфліктів які їх не стосуються. Якщо твій союзник розпочинає війну, інша сторона автоматично стає ворогом. Звісно можна довго розбиратися хто був правий, а хто ні. Але головним висновком є те, що в завдяки цій міфологічній структурі людям відразу стає зрозуміло, хто нападник, а хто жертва. Деталі конфлікту їх вже мало цікавлять. Також однією з прийомів мілітарної міфології є заміна назв кодовими іменами, щоб позбавити світову громадськість упередженого ставлення до конфлікту

Як приклад О. Онопко наводить французький «Центр планування і проведення операцій», який висуває вимоги для того як потрібно назвати конфлікти. Перш за все, назва не має містити ніякої негативної символіки на адресу зачепленої сторони чи її релігії. Це зроблено, щоб французька сторона не була обвинувачена в неупередженості. Америка, навпаки, вибирає назви конфліктів, щоб донести до громадськості зміст війни. Яскравим прикладом є операції «Гоморра» по бомбуванню м. Гамбург. Гоморра місто розпусти і гріха протиставляється нацистському режиму в Німеччині. Тому і було прийняте рішення знищити його цілодобовим 8-денним «градом небесним» [36, с. 71]. Український підхід до назв більш територіально спрямований. В історичній перспективі це «Облога Кодака», «Битва під Корсунем», «Битва під Жовтими Водами», «Битва під Хотинном», «Битва під Крутами», «Київська операція». Починаючи вторгнення російських військ в Україну 2014 року, наратив трохи змінився. Тепер це не були бої «під» це були бої «за». «Бої за Авдіївку», «Бої за Бахмут», «Бої за Лисичанськ» – вони несуть ідеологічний смисл того, що ми боремося не тільки за території, а за ідею незалежності, демократичності та справедливості

З цього випливає соціально-практичний аспект. Він проявляється створення виміру «ми» і «вони», і обґрунтовує причини того, чого хоче досягти супротивник. «Ми» завжди боремося за свободу, незалежність, захист пригноблених, демократію, права людини. «Вони» за утримання влади, загарбання ресурсів, насадження своєї ідеології. Тут використовуються класична структура «добрі» союзники і злі «вороги». Одна з основних функцій мілітарного міфу – це збереження і обґрунтування надій на перемогу. І тут стає все просто: «ми» переможемо, бо на стороні добра, бо «наше діло праве», «за нами справедливість і закони». Відповідно «вони» програють, адже являють собою «зло».

Цікавим є те, що як нападник часто вважає себе «ми». РФ вважає що вони звільняють Україну від нацистів, говорячи «з Нами Бог» та визволення «братського народу». Ставлячи себе в позицію «ми», РФ намагається змістити

увагу від їхніх агресії та створюють міф про так званих визволителів. Звісно, підкріплюючи свою позицію міфами про «колиску трьох народів», «братських народів» та більш радикальних «розп'яття хлопчика» та «нацистів в Києві».

Інша складова мілітарних міфів – це міфи, присвячені військовослужбовцям та збройним силам. Тут можна виділити два напрямки. Перший спрямований на міфи про історичних героїв-воїнів. У цілому ці образи несуть більше ідею воїна-політика, аніж героїчний образ (князь Святослав, Б. Хмельницький, П. Дорошенко та ін.). Другий напрямок – це сучасні міфи. У сучасному міфі солдат характеризується як чесна, надійна, порядна людина, яка здатна привести себе в жертву заради своєї Батьківщини. Інша сторона сучасного міфу направлена на деморалізацію суспільства. Тут ми говоримо не тільки про класичні інструменти ворожої пропаганди, а і про зародження «чорних міфів». На думку згаданого дослідника О. Онопка, вони спрямовані на «дискредитацію образу військового, з наміром стимулювати негативне сприйняття до війська в цілому» [36, с. 72]. Наприклад, в Україні до 2022 року побутував міф про слабку, застарілу та безпомічну армію, яка не підтримується і не викликає довіри в громадськості. Проте якщо звернутися до статистики, то вона покаже протилежне. За даними Київського міжнародного інституту соціології, рівень довіри до ЗСУ на початку вторгнення РФ в 2015 році складав 45,3%, Звертаючись до недавніх показників з 2021р по 2024 рік рівень довіри до ЗСУ зріс із 72% до 96% [14]. Т. Нагорняк підсумовує «Імідж ЗСУ повинен базуватися на чітких і позитивних образах, знаках і стереотипах про неї у масовій свідомості» [33, с. 67].

Мілітарний міф як складник інформаційної війни часто стає зброєю в руках пропаганди. Підмінюючи реальність та створюючи нові образи, міф стає інструментом маніпуляції. Міф про Ленінську Україну, українців які їдять російських немовлят, бандерівців, неонацистський «Азов». Всі ці міфи розповсюджує російська пропаганда, щоб виправдати вторгнення в Україну. Головна роль мілітарних міфів полягає в підтримці морального духу. Ефективним інструментом у цьому є міфи про героїв. У своїй роботі

«Міфологеми. Втілення невидимого світу» Дж. Холлінс докладно розглядає образ героя. У розділі «Завдання героя», він зазначає, що «Герої це ті, хто робить те, що має бути зроблено не лише для себе, а й для всіх нас» [51, с. 100]. Також автор посилається на Дж. Кемпбелла, який характеризує героя «як того, хто створює нові цінності для своєї спільноти і стає моделлю великої діяльності для інших». Описуючи героя, Дж. Холлінс підкреслює його готовність «пожертвувати своїм добробутом та нарцисичними інтересами – заради вищих цінностей» [51, с. 102]. Підсумовуючи дослідник робить висновок: «герой – це той, хто піднімається, щоб, зробити те, що має бути зроблено, здійснює це все для всіх нас» [51, с. 103]. Т. Ковалевська вважає, що сьогодні для українців такою підтримкою стали міфи про героїв-борців за свободу та гідність нашої нації, сакральність жертви українських воїнів. Небесна Сотня, Кіборги, захисники Азовсталі, бійці ЗСУ – всі вони несуть класичний міф про героя [15, с. 106].

2.2. Вплив міфології на формування національної ідентичності

Основним складником формування національної ідентичності є зв'язок між процесом створення міфів і будуванням нації. Міфотворення є важливим фактором для формування національної ідентичності, оскільки в процесі її конструювання звертаються до історичних подій, міфів, видатних особистостей як до об'єктів ідентифікації. Ці об'єкти повинні мати позитивний вплив та навіть сакральне значення для представників певної етнічної групи. Якщо міфів служать цілям минулого і сьогодення, то нація стоїть у центрі одного з найпоширенішого міфу сучасності: міфу націоналізму. Значущість міфу для національної сфери полягає в тому, що міф це незнищений елемент досягнення світу. Досліджуючи національний міф, ми можемо зафіксувати зв'язок між раціональним та ірраціональними аспектами національної ідентичності, тому що міфічні ознаки національної ідентичності відсилають до позасвідомого рівня людського світогляду. В. Горлова дійшла висновку: «Якщо розглядати поняття нації з історичного боку, то в цьому випадку воно тлумачиться як форма

організації людської спільноти, що притаманна модерній добі, насамперед, європейської історії» [7]. Проте дослідниця підкреслює, що головним в розумінні природи національного міфу, є антропологічний підхід до сприйняття нації, коли вона виступає однією з форм колективної ідентифікації, що природно притаманна людському світогляду. Людині як істоті суспільній притаманний стан колективного ототожнення. Індивід ототожнює себе з нацією на символічному рівні, що є специфікою національної ідентичності. Е. Д. Сміт говорить про те що «найголовнішими рисами національно ідентичності є історична територія або рідний край, спільні міфи та історична пам'ять, спільна масова свідомість та громадянська культура» [45, с. 11].

Національна ідентифікація відбувається на усвідомленому та неусвідомленому рівнях. Неусвідомлений рівень ідентифікації дозволяє перевести проблему національного рівня на рівень архетипів юнгівського зразка. Архетипи Юнга є втіленням колективного рівня підсвідомого. Тут можна говорити про аналогічність різних етапів етнічної ідентифікації і таким чином зафіксувати міфічний потенціал нації. Зв'язок солідарності між членами спільнот, об'єднаних спільною пам'яттю, міфами та традиціями є основою національної ідентичності. Вищезгадана дослідниця М. Горлова вважає, що важливим міфом у формуванні національної ідентичності є міф про спільних предків, який є об'єднувальним складником нації. Зв'язок між родом і нацією з'являється в національній міфології та свідчить про неминуче вирішальне значення міфу і міфотворчості. Віднаходження зв'язку нашими предками, дає відповідь на питання «хто ми?» та виступає вирішальним чинником в формуванні національної ідентичності [7]. Натомість О. Карапуз розглядає міф як систему організованих образів, вражень навколишнього середовища, що відіграє значущу роль у менталітеті суспільства щодо збереження культурних стереотипів [11, с. 246].

Сучасна міфологія актуалізує та сакралізує стійкі асоціації та ціннісні установки минулого. У наш час за допомогою міфів транслиують стереотипи і настанови суспільної моралі. Сучасні міфи є невіддільною частиною

національної політики держави. Ще задовго до нашого часу міф був засобом пізнання світу. Наразі він є інструментом побудови держави, її ідеології, національної свідомості. Історія довгий час існує як джерело винайдення національних традицій, архетипів. Активна взаємодія міфу з історією призвела до їх злиття та поєднання, доповнення один одного та інтеграції суспільства. Інструментами стають міфи релігійного характеру, міфи про походження світу, народів, племен, націй та держав. За таких умов історичний процес розглядається через розвиток конкретних осіб, племен, династій, народів тощо. Підсумовуючи О. Карапуз доходить висновку, що « на основі традиційних цінностей, поведінки, рис та якостей створюється конкретний архетип нації, формуються універсальні образи-символи, пов'язані з нею»[11, с. 247].

У часи російсько-української війни є потреба у зверненні до національного міфу як способу підтримки морального духу громадян. У суспільстві постає питання пошуку традиційних цінностей, рис, притаманних українському суспільству. Історія є джерелом винайдення феномену етнічної індивідуалізації українців через конкретні постаті історичних героїв, фольклорних та міфологічних персонажів. Міфологізація окремих діячів є поширеним способом створення образу національного героя. Вже згадана О. Карапуз впроваджує термін «образна міфологія», як процес ідеалізації актуалізації та культивування образів окремих політичних діячів та історичних постатей [11, с. 248]. Для міфологізації образу виняткові риси, притаманні героєві, повинні бути підкріплені діями, спрямованими в бік подолання суспільного зла. Кінцевим результатом процесу образної міфології є створення образу-символу, що викликає певні асоціації та емоції при його згадуванні. В цілому результат є успішним, коли образ стає сильнішим за самого персонажа, ми можемо не пам'ятати життєвої історії персонажа, але ми відчуваємо силу його образу. В українській перспективі це міфи про діячів Київської Русі, героїв Національно-визвольної боротьби та діячів ОУН та УПА – С. Бандери та Р. Шухевича. Нещодавно успіху здобув процес міфологізації героїв революції Гідності, захисників Донецького аеропорту (кіборги) та воїнів ЗСУ.

Міфологізація історії є потужним інструментом в руках чинної влади. Історична міфотворчість забезпечує формування національної ідентичності, що є інструментом перетворення народу на націю, а територію на державу. Міфотворення здатне створити міцне підґрунтя для національної ідентичності, особливо коли в цьому зацікавлена держава.

Наразі Україна намагається повністю знищити коріння ідеології «руського міра» що лежить в основі російської агресії. Тому створення національного міфу та образів-символів займає провідне місце в підтримці і розвитку української національної ідентичності.

2.3. Створення нових міфів та звернення до архетипних образів української культури

Міфотворення є характерною ознакою гібридної війни. Е. Кассирер відзначав, що «навіть у примітивних суспільствах, де міф панує над усією сукупністю соціального життя, він тим не менш не завжди діє однаково і не завжди проявляється з однаковою силою. Міф досягає апогею, коли людина лицем до лиця зіштовхується з несподіваною та небезпечною ситуацією» [12].

Тему створення нових міфів та звернення до архетипних образів української культури розглядає дослідниця О. Сморижевська. Вона говорить про нові стрижневі образи міфології російсько-української війни. Такими образами вже стали Кіборги (захисники Донецького аеропорту), мілітаризований образ Тараса Шевченка, Привид Києва, Буча, Азовсталь, Чорнобаївка, Зміїний, Змієбаївка, Рудий Ліс, Пес Патрон, Пес Крим, Бавовнятко [46, с. 108].

Кураторка і співзасновниця ГО «Музей сучасного мистецтва» О. Балашова в інтерв'ю з О. Котляр зазначила: «В цьому велика сила мистецтва: війна руйнує образ, а художник створює новий. Цей образ залишається цілісним: світ розпався на шматочки, розлетівся на друзки, а ми можемо його знову зібрати» [19]. Мистецтво є провідником для образної міфології, про яку йшла мова в попередньому розділі. Творення нових міфів є очікуваною реакцією на події російсько-української війни. Базисом нової міфології є сплетіння образів

сучасної культури, історії України та архаїчних уявлень. Привид Києва, Кіборги, Чорнобаївка, Азовсталь, Конотопська відьма – всі ці образи покликані продемонструвати силу, гідність та міць українського народу, викликати почуття гордості і патріотизму.

В умовах війни, міфотворчість виявляється в створенні нових міфологем. Наприклад, «Привид Києва» – як образ небесного захисника чи (та) ангела-охоронця, Конотопська відьма – втілення берегині стародавніх магічних знань, героїчна оборона Авзосталі, як міфологічний символ стійкості. Актуальним є звернення до архетипних образів української культури. Пісня-прокльон «Буде тобі, враже, так, як відьма скаже» гурту «Енджі Крейда», є яскравим прикладом використання архетипного образу відьми, яка має магічну силу і виконує роль месниці. О. Сморжевська виокремлює певні тенденції які характеризують мистецькі рефлексії на події війни:

- «гламуризація» образів війни, гумор та сатира (котики ЗСУ, котики Тероборони, котики Волонтери); водночас вульгаризація, використання ненормативної лексики;
- дегуманізація ворога (шляхом карикатуризації образів окупантів, найменування їх як завгодно, тільки не російські окупанти – орки, русня, тік – ток війська);
- потужний масив пісенної творчості (як створення нових пісень, так і популяризація вже існуючих – «Марш Нової Армії», «Ой у лузі червона калина»);
- низка яскравих авторських образотворчих проєктів, де автори фіксують своє мистецьке бачення подій, організація та проведення різноманітних мистецьких виставок, проєктів, скерованих продемонструвати не тільки війну, а й нову Україну та українців [46, с. 111] .

Також своє місце міфічні образи займають в таких секторах художньої культури, як дизайн, відеоігри, мода, технології віртуальної реальності. Набули популярності мурали як вид сучасного мистецтва та візуальна відповідь на ті чи інші політичні і суспільні резонанси. Синтез образів української культури та

російсько української війни є основою для творення нових міфів. Мистецькі смисли міфології війни характеризуються гострими сюжетами, які скеровані на фіксацію переживань війни різними її учасниками. Мистецтво демонструє, що війна – це не абстрактний конфлікт, про який ми бачимо в новинах, це наше сьогодення, яке залишає свій відбиток в усіх аспектах нашого життя

М. Вишина говорить про такі поняття як міфема та міфологема. Міфема це використання в мистецтві імен чи образів міфологічних героїв, а також використання певних міфологічних фактів. Під міфологемою розуміють використання відомого міфологічного сюжету або мотиву. Розглянувши ці поняття в контексті використання в мистецтві, можемо дійти висновку, що «міфема виконує образотворчу функцію (викликає в уяві читача певні асоціації), не змінюючи перебіг сюжету, а міфологема – формотворчу, структуруючи сюжет усього твору» [4, с. 141].

Сьогодні головною метою нової міфології за допомогою нових міфем і міфологем розірвати міфи про «братні народи», «спільну історію». Цей процес є болючий для багатьох через «радянську ностальгію» пов'язану зв'язками через пісні молодості, радянські фільми та спогади минулого.

Висновки до розділу II

Розглянувши поняття «мілітарна міфологія» з різних точок зору, ми дійшли висновку, що вона є важливим інструментом в інформаційних війнах. Мілітарна міфологія відіграє роль як у формуванні морального духу нації, так і в маніпулюванні масовою свідомістю. Вона може бути як потужною підтримкою для мобілізації громадян, так і інструментом пропаганди, що служить для виправдання агресії та перекручення реальності. Міфи про героїв, боротьбу за свободу та незалежність, а також про «чужого ворога», які стають частиною національної свідомості, можуть підсилювати єдність і підтримку в умовах війни. З іншого боку, мілітарні міфи, створені агресором, можуть бути спрямовані на дискредитацію супротивника, перекручення історичних фактів і підтримку власної ідеології.

Міфологія є важливою складовою в формуванні національної ідентичності. Сучасна міфологія актуалізує та сакралізує стійкі асоціації та ціннісні установки минулого. У наш час за допомогою міфів транслують стереотипи і настанови суспільної моралі. Ми можемо говорити про міф як інструмент національної політики держави. У цьому контексті історія є джерелом винайдення національних традицій та архетипів. Активна взаємодія міфу з історією призвела до їх злиття та поєднання, доповнення один одного та інтеграції суспільства. Інструментами для створення національного міфу стають міфи релігійного характеру, міфи про походження світу, народів, племен, націй та держав. У часи російсько-української війни є потреба в зверненні до національного міфу як способу підтримки морального духу громадян. У суспільстві постає питання пошуку традиційних цінностей, рис, притаманних українському суспільству

Війна стала поштовхом до світоглядних змін для багатьох українців. Під цим впливом Україна приречена на швидкі зміни, що позначилося на мистецьких рефлексіях. Зараз головною метою сучасного міфу є вийти з-під впливу міфології ворога. На цьому шляху постають два завдання: руйнувати російське міфологічне минуле та будувати сучасне уявлення про незалежне українське майбутнє. Перспективним для побудови сучасного міфу є події 2014 року та міфологізація подій повномасштабного вторгнення. Системне використання міфології може підвищити ефективність боротьби із ворожим впливом.

РОЗДІЛ III. МІФОЛОГІЯ В МИСТЕЦТВІ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ: ОБРАЗИ І МОТИВИ

3.1. Відображення міфологічних образів і мотивів сучасної війни у літературних творах

Українська література, створена під час російсько-української війни, відзначається глибоким відображенням її реалій, дослідженням людських переживань та пошуком національної ідентичності. У творах цього періоду виокремлюються ключові мотиви (вибір та ідентичність, людська психологія в умовах війни, переосмислення історичних подій тощо) та образи (вогонь, кров, воїни-захисники, духи тощо). О. Онопко вважає, що важливим елементом мілітарної міфології є міфи, пов'язані із збройними силами та військовослужбовцями. Зокрема, вони формують у суспільній свідомості стійкі уявлення про рівень військової могутності або, навпаки, слабкості держави. Такі міфи можуть підкреслювати героїзм, непереможність армії, її технічну та стратегічну перевагу або, навпаки, зображати військову нестабільність, вразливість і недостатню боєздатність. Як зазначає вище згаданий дослідник «Вони є одночасно і чинниками, і індикаторами довіри до відповідних структур у суспільстві, а специфіка їх змісту часом може свідчити про наявність у ньому автократичних цінностей, а також почуття громадянами захищеності від зовнішнього чи внутрішнього ворога»[37, с. 79]

Однією з ознак сучасної російсько-української війни в міфологічному контексті є формування й активне використання наративних міфів, що знаходять своє відображення в літературі. Українські письменники осмислюють війну через призму епосу, символізму та архетипів, створюючи образи героїчних захисників, незламного народу, боротьби добра зі злом. Водночас літературні твори часто деконструють ворожі міфи, викриваючи маніпуляції, міфологізовані історичні фальсифікації та імперські ідеологеми. Таким чином,

сучасна література не лише відображає події війни, а й стає полем боротьби за інтерпретацію реальності, формуючи нові культурні коди та колективну пам'ять.

Сучасна українська література, реагуючи на реалії російсько-української війни, активно формує новий пласт національної міфології. Війна не лише руйнує фізичні кордони та життя, а й трансформує культурний простір, створюючи нові символи, архетипи й мотиви, які проникають у літературні тексти.

Міфологізація військових подій і постатей у сучасній українській літературі є потужним механізмом конструювання національної ідентичності та збереження історичної пам'яті. У ході російсько-української війни виникли нові символи героїзму, які закарбовуються не лише в історичних документах, а й у літературних творах. Поезія, як одна з найемоційніших форм вираження, стала полем для художнього переосмислення війни, формуючи героїчний епос сучасної України.

Образ Привида Києва, міфічного пілота, який знищував ворожі літаки, став символом відплати, справедливості та сили українського народу. Спочатку цей міф виник у медійному просторі як народна легенда, але згодом був підхоплений літературою, зокрема поезією, де він отримав новий вимір – небесного захисника. У вірші В. Гориславець Привид Києва постає вже не просто як військовий ас, а як ангел-охоронець, який продовжує свою місію навіть після смерті: *«Тепер він Ангел світлий, золотий, І небо крилами там захищає!»* [6]. Цей мотив нагадує давньоукраїнську християнську традицію, де воїни, що полягли за батьківщину, отримують статус небесних янголів, які оберігають живих.

Поезія Т. Лавинюкової доповнює міф про Привида Києва як месника, що боронить українське небо від ворогів: *«Привид Києва знешкодить, знайде! Підете за руським кораблем!»* [22]. Ця строфа чітко відсилає до сакрального образу караючого воїна, подібного до архангела Михаїла – покровителя Києва. У текстах відчувається також перегук з українською козацькою міфологією, де літун-привид нагадує характерника, який непомітно пересувається ворожими територіями й невидимо завдає ударів.

Героїчна оборона Азовсталі стала не просто воєнним епізодом, а новим літературним і міфологічним символом стійкості. У поезії І. Будника захисники Азовсталі набувають надлюдських рис, вони – воїни зі сталі, що неможливо вбити: *«Тут воїни безсмертні – Їх неможливо вбити – Одне ім'я лиш ворога Вже заставля тремтіти»* [3]. Ці рядки перегукуються з мотивами давньогрецького епосу, зокрема історією оборони Трої або битвами Гомерових героїв, таких як Ахіллес чи Гектор. Але якщо у давньогрецькій традиції війни були наслідком втручання богів, то в українській реальності міфологія оборонців Азовсталі ґрунтується на жертвності та готовності померти за батьківщину. Цікавою є метафора пекла, що супроводжує опис Азовсталі: *«Тут день змішались й ніч – Час, наче, зупинився, Тут навіть сатана Від крові вже втопився»* [3]. У цій строфі література апелює до християнської есхатології, де війна сприймається як боротьба між силами світла і темряви, а сам Маріуполь стає новим Вавилоном або Гадесом, який поглинає героїв. Завершується текст мольбою до Бога, що знову підкреслює містичний характер оборони Азовсталі: *«Най армія небесна Їм стане в допомогу»* [3].

Одним із центральних міфологічних образів у воєнній поезії є образ Бога, який трансформується відповідно до історичних і соціальних реалій. У вірші М. Савки *«Мій бог формує всю ніч батальйони...»* образ Бога набуває нових рис, відмінних від традиційного християнського сприйняття [43]. Він постає не лише як творець чи спостерігач, а як безпосередній учасник боротьби, який веде бої, стоїть у черзі, щоб здати кров, і не дозволяє забути про несправедливість війни. Така інтерпретація Бога поєднує у собі риси воїна, жертвника та справедливого судді. Це міфологічний архетип захисника, що відображає віру українців у духовну підтримку у війні. У першій строфі Бог діє як воїн: *«Мій бог формує всю ніч батальйони, Прицільно стріляє, веде бої»* [43]. Тут він стає учасником битви, відмовляючись від ролі пасивного спостерігача. Це перекликається з давніми міфологічними традиціями, у яких боги самі брали участь у війнах, як-от Зевс, Марс чи Перун, які допомагали своїм народам. Наступні рядки демонструють його

емпатію та жертовність: *«Мій бог скуповує кровоспинне й стає у чергу здавати кров»* [43]. Цей образ наближає його до земного, людського виміру, перетворюючи на символ спільного болю та солідарності з народом. Подібні мотиви зустрічаються в українських народних віруваннях, де святі й духи могли набувати людських якостей, допомагаючи тим, хто страждає. Важливий акцент робиться на правдивості та неможливості прощення зла: *«Мій бог дозволяє мені не прощати і називати усе як є»* [43]. Це контрастує з традиційною християнською концепцією всепрощення та милосердя. У цьому аспекті Бог у поезії М. Савки набуває риси язичницького караючого божества, яке несе справедливість і відповідає на зло відповідною дією. Такий підхід перегукується з образом Сварога або Перуна у давньослов'янській міфології, які карали порушників справедливості.

Українські письменники звертаються до архаїчних міфів та історичних образів, актуалізуючи їх у новому контексті. Одним із найбільш виразних і потужних образів є Відьма і Дух – архаїчні постаті, які у фольклорі та традиційній культурі України набувають різних значень: від мудрої берегині, цілительки та покровительки до небезпечної мстивої сили. У контексті війни Відьма перетворюється на воїтельку, захисницю і носійку справедливого відплати ворогові. Поезія Л. Горової *«Враже...»* демонструє архетиповий образ Відьми як втілення жіночої сили, що протистоїть ворогу через магічне слово та прокляття [8]. Вірш вибудований за принципом заклинання, що створює відчуття ритуальності та сакральної дії. Повторювані рядки *«Буде тобі, враже, так, як Відьма скаже!»* виконують роль формули, яка втілює віру в силу слова, що змінює реальність. Поетеса відтворює народну магію та елементи демонології:

- символіка чисел (кількість кроків ворога дорівнює кількості його загинув родичів);
- мотив жертви (відьма не лише нищить ворога, а й позбавляє його роду нащадків, прирікає на безславний кінець);
- архаїчний мотив пристріту (*«Стане на пів світу чорного пристріту»*), що

асоціюється з карою за вчинене зло;

- метафора прокляття як колективного жіночого голосу: *«Буде тобі, враже, як мати скаже! Як дружина скаже! Як дівчина скаже!»* [8].

Таким чином, Відьма в цій поезії – це не лише персонаж, а метафора помсти та карми. Вона втілює силу України, яка перетворює свій біль на зброю.

Книга О. Михеда «Я змішаю твою кров з вугіллям» розкриває міфологічні образи Донбасу через призму війни, де регіональна ідентичність формується в умовах насильства та спротиву [31]. Шубін – міфічний дух шахт Донбасу, що в народних легендах є одночасно захисником і месником. У книзі він символізує приховану силу землі, дух загиблих шахтарів і воїнів. У контексті війни цей образ втілює долю регіону, балансуючи між життям і смертю. Михед простежує, як війна народжує нових міфологічних героїв і антигероїв. Солдати, волонтери, цивільні жертви набувають статусу легендарних фігур, подібно до персонажів давніх епосів. Водночас противник зображується через демонічні архетипи руйнівників і загарбників. Шахти Донбасу символізують пекло – місце боротьби за виживання, де люди змушені спускатися в темряву. У час війни цей мотив трансформується в образ нескінченного підземного фронту, що символізує долю регіону, загубленого між минулим і майбутнім.

Література використовує давній прийом дегуманізації противника, щоб підкреслити його варварську сутність. Російські солдати в багатьох творах постають не людьми, а «орками», «рашистами», «нечистю», що символізують загарбницьку, руйнівну силу Росії. У цьому контексті письменники спираються на традиційні уявлення про боротьбу світла та темряви, цивілізації та варварства.

Образ «орків» походить із популярної культури, зокрема міфології Толкіна, де орки – це бездумні, жорстокі створіння, що служать темному владиці. У контексті війни це слово набуло нового значення, описуючи російських солдатів як безлику, нелюдську масу, позбавлену моралі, що несе лише хаос і руйнування. У вірші А. Урюпіна «Біжать орки» вони зображені як приречені істоти, які тікають під

натиском українських сил: *«Біжать орки після порки, / така у них вдача»* [49]. Ця демонізація підсилює сприйняття ворога як бездумного інструменту зла, що не має права на милосердя. Термін «рашист» поєднує «Росію» та «фашизм», що вказує на злочинний ідеологічний характер агресора. У поезії Н. Красоткіної «Російські орки» рашисти порівнюються з фашистами та носіями темряви: *«Фашисти, орки – сили темноти, / від створення всі виродки прокляті»* [20]. Авторка проводить паралель між російськими окупантами та силами абсолютного зла, протиставляючи їм світло українського спротиву. Символічне відсилання до «засвітів» – відправлення ворога в небуття – додає міфологічної складової, нагадуючи про кару в загробному світі.

У поезії С. Олійника «Прокляте стадо!» окупанти порівнюються з потворами, що виповзли з болота: *«Потвори вилізли з болота. / Сусіди кляті!»* [35]. Цей образ перегукується зі слов'янськими міфами про демонів, що виходять із темних місць, аби сіяти страх і руйнування. Також у вірші згадано магічне коло як символ захисту від темних сил: *«Магічне коло розірвати, / від Неньки силу взяти»* [35]. Це відображає архетипний мотив боротьби світла і темряви, де український народ виступає носієм світла, а окупанти – хаосу.

Особливого значення під час війни набуває образ смерті. У вірші Ю. Мехедок *«Неслась машина з раненим бійцем, А на сидінні Смерть стара сиділа...»* образ Смерті постає в ролі супротивника, який в вічній конфронтації з бойовими медиками. Рядок *«Янголи добре знали своє діло...»* створює паралель між бойовими медиками і янголами, які уособлюють сили життя та надію на порятунок [30]. Мотив перехрестя у вірші виконує міфологічну функцію межі між світом живих і мертвих. Смерть відпускає душу пораненого бійця саме там *«Виходиш тут... на цьому перехресті...»* [30]. Це місце виступає як сакральний простір переходу, який знову ж таки стає полем боротьби за життя. М. Петрушкевич пише: *«Весь жах смерті полягає не у її неминучості чи спонтанності а в тому, що вона стала повсякденністю»* [38, с. 28]. Ця думка вдало підкреслює атмосферу життя, де

Смерть – це не виняткова подія, а щоденна реальність війни. Особливо це можна відчувати в рядках *«Ти її бачив? Ту .. стару.. в лахміттях... / Я бачив... Чай у бліндажі із нею пив...»* [30]. Тут Смерть зображено як присутню поруч, майже буденну постать, що входить у простір солдата – не як жах, а як небажана, але звична супутниця, з якою навіть можна випити чаю. Така зображувальна стратегія підсилює моторошну нормалізацію смерті у зоні бойових дій.

Міфологічний пласт традиційних уявлень міцно вкорінений серед військовослужбовців, що відображається в їхньому повсякденному житті, символіці та ритуалах. Це проявляється у виборі позивних, військових шевронів, а також у популярних наративах про воїнів, які отримують надлюдські здібності та стають міфічними істотами – вовкулаками, мольфарами, відьмаками.

Позивні військових нерідко відсилають до надприродних персонажів української міфології. Наприклад: *«Мольфар»* – відсилає до карпатських чаклунів, які володіють магічними знаннями та здатні передбачати майбутнє. *«Відьмак»* – асоціюється з чаклуном, що володіє потужними магічними силами та здатний протистояти злу. *«Вовкулака»* – є символом перевертня, що має надлюдську силу та спроможність боротися з ворогами в найскладніших умовах.

В українському фольклорі вовкулаки – це перевертні, які набувають звірячої сутності, зберігаючи людську свідомість. В. Устінов зазначає, що у сучасній військовій літературі та міфотворчості з'являється образ «вовків-месників» – воїнів, які наче перевертні, втрачають мирний вигляд і стають жорстокими месниками. Ця метафора підкреслює не лише фізичну силу, а й здатність адаптуватися до найсуворіших умов бойових дій [50].

На основі аналізу літературних творів нами була сформована модель міфологічних образів та мотивів в літературі України під час російсько-української війни. Модель дозволяє побачити, як міфологічні образи та мотиви набувають нового змісту в умовах війни, активно формуючи національну ідентичність та культурну пам'ять (див. табл. 3.1)

Таблиця 3.1.

Модель міфологічних образів та мотивів в літературі України під час російсько-української війни

Образ / мотив	Опис / характеристика	Літературні приклади
Привид Києва	Міфічний пілот, який знищує ворожі літаки, став символом відплати, справедливості та сили українського народу. Образ ангела-охоронця, який захищає небо.	Вірші В. Гориславця, Т. Лавинюкової.
Героїчна оборона Азовсталі	Міфологізований образ стійкості та безсмертності захисників. Образ воїнів, які не можуть бути знищені, стали символом боротьби за батьківщину.	Поезія І. Будника.
Бог як воїн	Образ Бога, що бере участь у війні, формує батальйони, стріляє, і жертвує своєю кров'ю. Поєднується з архетипом воїна-захисника, відображає віру в духовну підтримку у війні.	Вірш Мар'яни Савки.
Відьма	Перетворюється на воїтельку та захисницю, носійку справедливого відплату. Архаїчний образ, що викликає покарання ворогів через магічне слово та заклинання.	Поезія Л. Горової «Враже...».
Смерть	Вічний супротивник. Постійна і невід'ємна константа.	Вірш Ю. Мехедок

Дух Донбасу	Міфічний дух шахт, що є одночасно захисником і месником. Символізує силу землі та дух загиблих шахтарів і воїнів, долю регіону, балансуючи між життям і смертю.	Книга О. Михеда «Я змішаю твою кров з вугіллям».
«Орки»/«Рашисти»	Демонізовані образи ворога, що символізують загарбницьку, варварську силу Росії. Орки як бездумні, жорстокі створіння, що служать темному владі.	Поезії А. Урюпіна, Н. Красоткіної, С. Олійника.
Міфологічні персонажі військових (Позивні)	Військові отримують позивні, що відсилають до магічних і надприродних персонажів української міфології: мольфар, відьмак, вовкулака, що набувають міфічних властивостей.	Використання позивних «Мольфар», «Відьмак», «Вовкулака» в українських військових підрозділах.

Джерело: сфоровано автором на основі джерел

Отже, українська література, створена під час війни, активно формує сучасну національну міфологію, надаючи подіям символічне значення. Вона висвітлює героїчні образи, такі як Привид Києва і захисники Азовсталі, що символізують незламність і колективну боротьбу. Важливим є також переосмислення релігійних і міфологічних мотивів, наприклад, образ Бога, що веде війська. Архаїчні образи, як Відьма і Дух, набувають нового значення, підкреслюючи містичний вимір війни. Література також активно використовує символіку для демонізації ворога, створюючи контраст між світлом і темрявою.

3.2. Міфологічні образи в образотворчому мистецтві періоду російсько-української війни

Образотворче мистецтво, як потужний засіб вираження людських емоцій, ідеалів та переживань, має здатність не тільки відображати реальність, а й створювати нові символічні світи. Особливо важливим є роль мистецтва в часи кризи, коли воно стає каналом для осмислення трагедій, пошуку відповідей на питання про сенс життя та надії на майбутнє. Період російсько-української війни став важливим етапом для українського образотворчого мистецтва, яке, в свою чергу, відображає не лише історичні події, а й глибокі внутрішні переживання, цінності та національну ідентичність.

Однією з важливих тем, що з'явилися в образотворчому мистецтві періоду війни, є використання міфологічних мотивів та образів. Міфи, як форма культурної пам'яті та колективного несвідомого, нерідко набувають нових значень в умовах сучасного конфлікту. У цей час вони набувають символічного виміру, стаючи могутнім інструментом, який дозволяє осмислити війну, боротьбу, страждання та надію. Міфологічні образи, перенесені в контекст війни, мають потенціал для формування нових наративів, що відображають не лише історичні реалії, але й глибокі культурні та психологічні процеси, які переживає народ.

Міфологічні та сакральні мотиви відіграють важливу роль у відображенні подій російсько-української війни в сучасному українському мистецтві. Художники звертаються до традиційних образів, надаючи їм нового змісту, щоб передати глибину переживань та національну ідентичність.

У своїй картині «Паска 2022» К. Косьяненко зображує святого з автоматом і паскою в руках, оточеного сценами зруйнованих міст, обіймів військових із рідними та боротьби з ворогом (див. Додаток 1). Н. Кушнікур підкреслює, що це «поєднання сакрального та сучасного підкреслює реалії війни та стійкість українського народу» [21].

Ще одна картина К. Косьяненко «Блокпост» (2022) глибоко символічна та використовує міфологічні мотиви для інтерпретації реалій російсько-української

війни. Аналізуючи картину, Н. Кушнірук говорить, що зображені військові мають стилізовані обличчя, схожі на іконописні зображення святих або билинних героїв. Цей мотив можна порівняти з образом легендарних козаків-захисників, які ставали на захист України перед загарбниками [21]. У нижній частині картини – дракон (змій), якого зупиняють українські захисники. У світовій та українській міфології змій символізує хаос, руйнування, зло (згадаймо Змія Горинича чи дракона, якого перемагає Святий Юрій). У контексті війни цей змій – алегорія російської агресії, яку українці зупиняють на своєму шляху (див. Додаток 2). Отже, картина К. Косьяненко поєднує реальність та міф, показуючи боротьбу українців як архетипічне протистояння добра і зла. Захисники тут виступають не лише як солдати, а й як міфологічні герої, що стоять між хаосом і миром, між загарбником і своєю землею.

Мурал К. Качановського «Красавица терпiti не буде» – ще одне уособлення міфологічної символіки жінки-Берегині, жінки-Воїна (див. Додаток 3). У своїй статті М. Конопльова зазначає, що «Мурал є присвятою боротьбі України з росією»[17]. Цей мурал, який знаходиться у Рівному, є потужним мистецьким висловом у контексті російсько-української війни. Він не просто відображає патріотичні почуття, а й глибоко вкорінений у міфологічні архетипи, що символізують боротьбу України проти агресії.

Образ жінки зі зброєю поєднує два центральні архетипи української культури: Берегиня – традиційний жіночий образ, який символізує материнство, захист, національну самобутність. Вона зображена у вишиванці, з вінком і традиційним українським одягом, що підкреслює зв'язок з національним корінням. Амазонка, жінка-воїн – її зброя, погляд і постава говорять про готовність боротися, що руйнує стереотипи про жінку як пасивну. Цей мурал є прямою відповіддю на імперське та шовіністичне насильство, закладене в фразі «Нравится, не нравится – терпи моя красавица». Фраза, використана російським керівником, віддзеркалює колоніальний наратив щодо України як підлеглої, слабкої та змушеної терпiti. К. Качановський змінює цю оптику: Україна втілена в образі сильної жінки, яка не буде терпiti насильство, а чинитиме

спротив. Це перегукується з мотивами месниці та відплати (аналогічно до образів античних богинь Немезиди чи Афін Паллади) й козацьким міфом, у якому воїн – це не лише чоловік, а й будь-хто, хто здатен захищати рідну землю.

Таким, чином, мурал «Красавица терпіти не буде» є візуальним маніфестом сили, спротиву та національної гордості. Він використовує класичні архетипи української культури (Берегиня, воїтелька), інтегрує історичну пам'ять та сучасний контекст, а також переосмислює традиційну роль жінки в суспільстві, перетворюючи її на активного борця за свободу.

Картина М. Хорошовської «The Veil Has Fallen» (у перекладі – «Пелена впала») є глибоким художнім висловом про жорстоку реальність російсько-української війни. Вона візуально та символічно протиставляє світло і темряву, життя і смерть, правду і облуду. У цьому творі можна виокремити кілька ключових міфологічних мотивів (див. Додаток 4). У центрі картини – чотири жінки в українських вишитих білих сукнях, що обіймаються. Це відсилка до: Берегині – традиційного жіночого образу, що уособлює захист, національний дух і єдність, сестер, родини, єдності народу – вони не мають облич, що підкреслює їхню універсальність: це всі українські жінки, які стали жертвами війни. Жалобний мотив – білий колір символізує і чистоту, і смерть, а відсутність обличчя натякає на втрату ідентичності через війну. Жінки об'єднані у спільному горі, але також і в стійкості перед обличчям загрози. На задньому плані виділяється череп у розкішному російському кокошнику. Цей елемент є потужним символом смерті та руйнування – череп із кривавими сльозами натякає на криваву історію Росії, її загарбницьку політику, яка несе лише смерть. Розвінчання імперської величі – багатий кокошник у поєднанні з мертвим черепом показує облудність і фальшивість імперських амбіцій Росії. Маска, яка впала – назва картини («The Veil Has Fallen») підкреслює, що світ побачив справжнє обличчя Росії – не «велика культура», а агресор і вбивця. На фоні видніються привиди або тіні – це нагадування про загиблих, які стали жертвами російської агресії. Вони підкреслюють, що війна залишає незгладимий слід у національній пам'яті.

Загалом, картина М. Хошовської насичена потужною міфологічною символікою: вона переосмислює образ Берегині, викриває смерть як сутність російської імперії, а також візуалізує єдність і біль українського народу. Через ці міфологічні архетипи мисткиня доносить ідею правди, що відкрилася світові: Росія – не «братній народ», а загарбник і вбивця, тоді як Україна – жива, хоч і поранена, але сильна та згуртована.

Твори М. Скопи є грою образів та значеннями різноманітних міфологій і культур. Митця завжди цікавили питання ідентичності, пам'яті й міфу, вони і знайшли своє вираження в його роботах. М. Скопа створює плакати, в які закладаючи певні ключі і наративи, намагається донести до світової спільноти реальність російсько-української війни [44]. Плакат «SAVE THE HEROES OF AZOVSTAL!» – це збірний образ воїна-захисника в ролі титана (див. Додаток 5). Він створений на честь воїнів, що захищали Маріуполь і опинилися у полоні рашистів. Як зазначає сам автор, «навіть закуті у кайдани українці вселяють жах у тюремників, адже залишилися вільними попри катування і нелюдські умови» [44]. Навіть закутий в кайдани та оточений ворожими автоматами, він випромінює сталю впевненість і незламність духу. У цьому образі можна провести паралель із Прометеєм – міфологічним героєм, який попри катування, продовжував боротися за людей. Подібно до Прометея, що «тримав небо», воїн на плакаті протистоїть ворожій орді, щоб над нашими головами було мирне небо. Надпис в низу «BUT THE GATEKEEPERS OF HADES TREMBLE AS THEY SEE ME» (Тремтять вартові воріт пекельних, як бачать мене). Цей рядок міфологізує українського захисника, перетворюючи його на героя, здатного налякати саме пекло. У контексті оборони Азовсталі, де бійці протистояли переважаючим силам ворога в умовах облоги, цей напис перетворює їх на титанів морального опору, чия внутрішня міць сильніша за будь-яку зброю.

Віктор Ребров – український художник, який створив альбом *«Війна очима українського художника»*, що став мистецьким осмисленням подій російсько-української війни. У цьому виданні автор публікує свої графічні роботи, через які передає особисті переживання, емоції та спостереження, викликані війною.

Роботи виконані стилі графічного малюнку простим олівцем. В інтерв'ю з Л. Медведенко, В. Ребров зазначає, що зараз «фарби не на часі», але водночас підкреслює: «...Є два особливі кольори, які залишилися у моєму житті – синій та жовтий. Це наші кольори, які нібито промовляють: ми – українці, ми боремося і вистоймо!» [29]. У своїй творчості митець демонізує рашистську армію, часто зображуючи її представників у вигляді орків або демонічних істот. Таким чином автор формує міфологізований образ зла, що протистоїть українським героям.

Картина *«Сину, я трохи зайнятий, передзвоню... Бережи себе»* (див. Додаток 6) ілюструє реальну історію в міфологічній перспективі. Це історія українського військового, який разом із побратимом залишився протистояти російській навалі. Передчуваючи смерть, боєць зателефонував сину, щоб попрощатися. На щастя, обидва воїни вижили. Сам В. Ребров розповідає, що після цієї історії він створив картину, на якій «навала орків насувається на окоп, у якому лише два бійці». Таким чином рашисти постають в образі орків, як символ безжального та жорстокого зла.

На іншій картині художник зображує військових медиків в образі ангелів (див. Додаток 7). Як зазначає сам автор, бойові медики – це ті, хто «ламають косу смерті і повертають наших хлопців до життя» [42]. Медики постають як янголи-бійці, які щодня виривають життя військових із лап смерті.

У картині *«Архангел Михаїл перемагає демона»* (див. Додаток 8). художник звертається до вічної теми боротьби добра і зла. Архангел Михаїл – небесний покровитель Києва, який символізує захист, силу та незламність. У цьому творі оборона Києва постає в образі архангела, який протистоїть рашистській армії, зображеній у вигляді демонів.

Загалом Альбом *«Війна очима художника»* є відображенням особистих переживань автора на події російсько-української війни. Майже повна відсутність кольору підкреслює тривожну реальність нашого часу. Звернення до міфологічних образів посилює драматизм творів, передаючи трагізм, героїзм і незламність українського народу.

Можна вести мову й про прикладне значення міфології війни, а саме використання цих образів в різних галузях економіки. Це – і марки із зображеннями та фразами-супровадами всім відомої фрази про напрямок російського військового корабля (художник Б. Грох), і цукерки «Пес Патрон», і торби-шопери та футболки із зображеннями Конотопської Відьми, й браслет, виготовлений зі сталі підприємства «Азовсталь».

Практичний аналіз на основі прикладів сучасного мистецтва дав нам змогу сформувати основні міфологічні мотиви та образи в образотворчому мистецтві в контексті російсько-української війни та їхнє використання художниками для візуалізації національної боротьби та стійкості (див. табл. 3.2).

Таблиця 3.2.

Основні міфологічні мотиви та образи в образотворчому мистецтві в контексті російсько-української війни

Міфологічний мотив/образ	Опис	Приклад твору
Берегиня	Традиційний жіночий образ, що символізує захист, національну самобутність, материнство.	Мурал К. Качановського «Красавица терпяти не буде» – жінка-воїн, що стає на захист України.
Амазонка	Жінка-воїн, що руйнує стереотипи про пасивність жінки, готова до боротьби.	Мурал К. Качановського «Красавица терпяти не буде» – жінка з автоматом, символ сили та спротиву.
Змій (дракон)	Символізує хаос, руйнування, зло. Часто використовується для втілення російської агресії.	Картина К. Косьяненко «Блокпост» – змій, що символізує агресію, яку зупиняють українські захисники.

Святий воїн	Образ, що поєднує релігійний символізм з військовим героїзмом, часто у вигляді козака.	Картина К. Косьяненко «Паска» – святий з автоматом, оточений зруйнованими містами та військовими.
Жінка-страдниця	Образ жінки, що переживає страждання, символізує втрату та біль війни.	Картина М. Хошовської «The Veil Has Fallen» – жінки в білих сукнях без облич, символізуючи втрату та єдність.
Козак-захисник	Архетип героїчного захисника, що виступає проти ворога. Втілює силу та відвагу.	Картина К. Косьяненко «Блокпост» – військові з іконописними обличчями, що нагадують образи козаків-захисників.
Святий Юрій	Уособлення боротьби з чудовиськами або злом, часто асоціюється з перемогою над агресором.	Змій в картині К. Косьяненко «Блокпост» може бути порівняний з образом Змія Горинича, якого перемагає Святий Юрій.
Месниця	Божественна чи міфологічна жінка, що карає за насильство та злочини.	Мурал К. Качановського «Красавица терпяти не буде» – образ жінки, яка чинить спротив і не терпяти насильства.
Воїн-титан	Паралель із Прометеєм – міфологічним героєм, який попри катування, продовжував боротися за людей	Плакат М. Скопа

Смерть як символ агресії	Міфологічний образ смерті, який уособлює руйнування, завдане агресором.	Картина М. Хошовської «The Veil Has Fallen» – череп у російському кокошнику як символ імперської агресії.
---------------------------------	---	---

Джерело: сформовано автором на основі джерел

Таким чином, в контексті аналізу міфологічних мотивів та образів в образотворчому мистецтві можна зробити висновок, що сучасне українське мистецтво активно використовує архаїчні символи та міфологічні архетипи для осмислення війни, героїзму та страждань.

3.3. Міфологічні образи та мотиви війни в сучасній музиці

У період російсько-української війни українська музика стала важливим засобом вираження національної ідентичності та патріотизму. Міфологічні образи та фольклорні мотиви активно використовуються в піснях, створюючи глибокі символічні значення та підкреслюючи зв'язок із культурною спадщиною. Ж. Янковська підкреслює, що «через три роки від початку повномасштабної війни ми можемо говорити про майже повний вихід із сегменту російської музики» [58, с. 383]. Важливим зауваженням дослідниці є те що «пісенна творчість звільнилася від почуття меншовартості, від російського диктату, вона інша, вона всюди разом з українцями – не тільки на сцені, у житті, але й на передовій [58, с. 385].

Сучасні українські музиканти активно переосмислюють традиційні народні пісні, надаючи їм оновленого звучання й сучасного змісту. Це слугує не лише формою мистецького вираження, а й актом спротиву російській окупації, засобом піднесення морального духу та утвердження національної свідомості. Наприклад, гурти «Воплі Відоплясова», «Бумбокс» та «Made in Ukraine» виконують народні пісні в сучасних аранжуваннях, збагачуючи їх новими сенсами. Такі композиції, як «Ой у лузі червона калина», набули особливої популярності, символізуючи стійкість та боротьбу українського народу.

У пісенній творчості періоду війни з'являються нові міфологічні образи, що відображають сучасні реалії та героїку. Образи «Кіборгів» – захисників Донецького аеропорту (пісня The Voguns «Кіборги» Serg Chornomor «Кіборги» тощо), «Привида Києва» – легендарного пілота (пісня Колін «Привид Києва»), та «Пса Патрона» – собаки-сапера (пісня KARTA SVITU «Пес Патрон»), стали символами мужності та опору. Ці персонажі знаходять відображення в музичних творах, підкреслюючи героїзм та самопожертву українців.

Міфологічні образи та символи відіграють важливу роль у формуванні культурного наративу, особливо в періоди воєнних конфліктів, коли суспільство звертається до архетипних уявлень про боротьбу, героїзм і жертвність. Українська музика, створена під час російсько-української війни, відображає ці мотиви, поєднуючи історичні ремінісценції, фольклорні елементи та символіку боротьби добра зі злом.

Пісня Енджі Крейда «Враже» містить потужні міфологічні образи та символи, що походять із української фольклорної та магічної традиції. Вона відображає архаїчну магію слова, заклинання та ритуальні прокльони, які перетворюються на метафору відплати та справедливості в контексті війни. У пісні повторюється фраза *«так, як відьма скаже»*, що вказує на образ жінки-заклиначки, чарівниці, яка володіє магічною силою. В українській традиції відьма часто несе амбівалентний характер – вона може бути як небезпечною, так і захисницею. Тут вона виступає у ролі месниці, яка карає ворога через магічні формули. *«Скільки в святу землю впало зерен жита, стільки разів буде тебе, враже, вбито»* – тут використовується традиційна символіка циклу життя та смерті [9]. Жито в українській культурі символізує родючість і відродження, але тут воно набуває іншого значення – воно є мірою загибелі ворога, що підкреслює ідею справедливого відплати. *«Скільки, враже, півень вночі кукуріка, стільки днів у тебе доживати віка»* – у народних віруваннях півень символізує початок нового дня та межу між світом живих і мертвих [9]. У пісні це стає своєрідним зворотним відліком, що нагадує про наближення смерті ворога. *«Скільки зробиш, враже, кроків по Вкраїні, стільки твого ляже роду в домовині»* – тут звучить

концепція родового прокляття, що є потужним міфологічним мотивом. Українська традиція надає великого значення спадковості, і знищення роду є найстрашнішою карою [9]. *«Писанку розпишу, люльку заколишу»* – писанка у традиції є не лише символом життя, а й магічним предметом. У контексті пісні вона може бути способом закляття або зміною долі ворога через символічний акт. *«Буде тобі, враже, так, як мати скаже / Як дружина скаже / Я дівчина скаже / Як дитина скаже»* – у цій строфі звучить мотив колективного прокляття, накладеного жінками різного віку і статусу. В українському фольклорі жіночий голос часто має пророчу силу [9].

Таким чином, ця композиція працює на рівні міфологічного відплати – ворог проклинається не просто словами, а через глибоко закорінені у традиції символи, що мають особливу вагу в українському культурному просторі. Пісня поєднує образ війни з магічними силами, де слово виступає зброєю, а справедливість досягається через традиційну жіночу магію.

У пісні *«Колискова для ворога»* на слова СТАСІК (А. Шевченко) та музику О. Маноцькова одним із провідних мотивів є мотив сну як алюзія на смерть. Колискова – це традиційна пісня, що заспокоює дитину перед сном. Проте в цьому творі вона набуває протилежного значення: авторка співає колискову не для дитини, а для ворога. Повторюваний рядок *«Спи, спи, спи...»* можна трактувати як прокляття, звернене до ворога, що символізує його вічний спочинок – тобто смерть [47]. Це тісно пов'язано з міфологічним зв'язком між сном і смертю. Наприклад, у грецькій міфології Танатос (бог смерті) є братом Гіпноса (бога сну). В українському фольклорі також сон часто асоціюється з переходом у потойбічний світ.

У своїй праці *«Універсальні міфологічно-світоглядні коди у воєнній поезії: ситуація російсько-української війни»* дослідниця М. Петрушкевич звертає увагу на образ землі у цьому творі. Зокрема, у пісні звучать такі рядки: *«Спатимеш в землі холодній, / Як дитя у моїм лоні, / І довіку у полоні!.. / Спи!.. Спи!.. Спи!.. / Ти ж хотів землі цієї, / Тож тепер змішайся з нею / Станеш сам моєю землею»*. На думку дослідниці, у цих словах виражено уявлення про

землю як могилу й жіноче лоно водночас [38, с. 26]. Земля в українській традиції має двозначний символізм: вона народжує і приймає назад, тобто дає життя і забирає його.

Пісня «Воїни світла» на слова і музику С. Міхалка, обробка С. Жадана [32], зберігає свій потужний символізм, але набуває нових значень у контексті російсько-української війни. Вона ґрунтується на контрасті світла й темряви, боротьби добра зі злом і апелює до глибоких міфологічних архетипів, що є характерними для українського культурного простору. «*Воїни світла*» – образ, що протиставляє героїв темряві, злу та окупації. Це архетип захисника правди, подібний до світлих сил у багатьох міфологіях (лицарі, ангели, боги-громовержці). «*Догорить багаття, вечірня пора*» [32] – багаття в міфології символізує очищення та знищення зла. Вечір – це момент переходу, символ кінця старого і початку нового етапу, можливо, завершення боротьби та народження нового дня, тобто перемоги. «*На Сході дракон готується помститись*» [32] – традиційно дракон у європейській міфології є символом хаосу, руйнування і зла. В українському контексті він символізує Росію, агресора, що знову загрожує війною. «*Давній закон: рубай, аби зігрітись!*» [32] – нагадує стародавню мудрість, що боротьба необхідна, щоб вижити, а знищення зла є священним обов’язком. «*Джа Дай!*» [32] – це алюзія на растафаріанську культуру, де «Джа» означає Бога, а «Джа Дай» може бути варіацією бойового кличу або звернення до вищої сили. У контексті пісні це підкреслює духовну складову боротьби, що ведеться не лише фізично, але й на рівні ідеології, віри у світло та добро.

Таким чином, «Воїни світла» – це не просто патріотична пісня, а справжній сучасний міф, що відображає боротьбу українців у війні за незалежність. Пісня не лише описує боротьбу, а й окреслює міфологічний вимір конфлікту між добром і злом. Образи сонця, світла, багаття, барабанів, дракона – усе це складає епічний наратив боротьби українців проти темряви, якою постає російська агресія. У композиції багато відсилань до ритуальної символіки: очищення вогнем, поклик до битви, заклик молотом, що робить її схожою на бойову молитву чи гімн захисників.

Пісня «Дике поле» ЯрмаКа глибоко вкорінена у міфологічну та історичну традицію України. Вона використовує образи давньої боротьби, сакральних героїв, магічних воїнів і природи як живої сили, яка захищає свій народ. «Україно, свята мати героїв» [59] – звернення до Батьківщини як до матері-захисниці, що є характерним міфологічним мотивом. Вона представлена не просто як земля, а як жива сутність, що надихає своїх синів на боротьбу. «Шумом Карпатських ручаїв, боїв славного завойовника Батька Хмеля» [59] – тут поєднуються природні сили (Карпати, вода) та історичний дух боротьби. Карпати часто символізують силу та незламність, а Богдан Хмельницький уособлює ідею боротьби за незалежність. «Знову орда із боліт наступає» [59] – ворог описується як орда, що несе хаос і руйнування. Це пряма відсилка до монгольських навал та, в сучасному контексті, до Росії як спадкоємиці Золотої Орди. «Яка б не сунула орда щурів» [59] – тут ворог уподібнюється до щурів, що є образом темних, нищих сил, які потрібно винищити. «По роду вільний характерник» [59] – характерники в українському фольклорі були міфічними козаками-чарівниками, які володіли магічними силами, могли ставати невразливими до куль і керувати стихіями. Це надає воїнам у пісні надприродного, містичного статусу. «Із землі прадіди повстануть» [59] – образ воїнів, які встають з могил, нагадує архетипічний мотив захисту предками своєї землі. Це перегукується з легендами про царя Артура і його лицарів, які повернуться у найважчі часи, а також із мотивом повстання козаків із Січі. «З Чорного моря дістає Нептун свого тризуба» [59] – цікаве поєднання античної та української міфології. Тризуб Нептуна асоціюється з владою над морем, а в українському контексті тризуб – це державний символ, що отримує космічне значення як знаряддя боротьби богів. «Біси дохнуть, сонце сходить» [59] – традиційна боротьба світла і темряви: ворог представлений як демони, нечиста сила, а сонце є символом правди, перемоги, нового дня.

Таким чином, «Дике поле» – це не просто військова пісня, а сучасний український епос, що через міфологічні образи відтворює тисячолітню боротьбу за свободу. Пісня наповнена міфологічними архетипами боротьби українців

проти темних сил – від прадавніх часів до сьогодення. Український воїн тут не просто солдат, а містичний характерник, що бореться за святу землю, підтриманий духами предків. Росія уособлюється в образі орди, демонів, які несуть руйнування, але яких неминуче знищить сонце правди. Українська земля – це жива істота, що породжує воїнів і піднімає предків у найтяжчі моменти боротьби.

На основі аналізу сучасних композицій, які активно використовують фольклорні та міфологічні елементи ми відобразили модель міфологічних образів та мотивів в музиці, пов'язаних з російсько-українською війною (див. табл. 3.3)

Таблиця 3.3.

Основні міфологічні мотиви та образи в музиці у контексті російсько-української війни

Міфологічний мотив/образ	Опис	Приклад музичного твору
Кіборг	Міфологічний образ українського героя-захисника, який став символом мужності та витривалості.	Пісня гурту «Антитіла» – образи «Кіборгів» як героїв війни, що виступають у ролі непереможних захисників.
Відьма	Образ жінки-заклиначки, яка має магічну силу і виконує роль месниці та каральної фігури.	Пісня Енджі Крейда «Враже» – магічний образ відьми, що закликає ворога через традиційні фольклорні символи та закляття.
Колективне прокляття	Мотив колективного прокляття, що виражає силу єдності та згуртованості народу в боротьбі з ворогом.	Пісня Енджі Крейда «Враже» – прокляття, яке накладають жінки різного віку, що є силою української культури та жіночої магії.

Світло і темрява	Міфологічний архетип боротьби добра зі злом, де світло є символом правди, а темрява – руйнівною силою.	Пісня «Воїни світла» (С. Міхалок) – боротьба світла проти темряви, де світло є символом добра, а темрява – зла.
Дракон	Символ зла та руйнування, уособлює ворога, агресора, що загрожує мирному світу.	Пісня «Воїни світла» – дракон, що символізує агресора (Росію), який загрожує світу.
Карпати	Символ незламності та сили, часто пов'язаний з національним духом та боротьбою за незалежність.	Пісня «Дике поле» (Ярмак) – зобраз Карпат як незламної сили, що символізує підтримку національної боротьби.
Богдан Хмельницький	Історична постать, що символізує боротьбу за незалежність і національну гідність.	Пісня «Дике поле» (Ярмак) – загадка про Богдана Хмельницького як уособлення національної боротьби за свободу.
Нептун і тризуб	Символи античної та української міфології, що пов'язані з владою над морем та захистом Батьківщини.	Пісня «Дике поле» (Ярмак) – поєднання образу Нептуна з тризубом, який стає символом боротьби та перемоги над злом.
Магічний характерник	Образ магичного козака, який володіє силами, що перевищують людські можливості, захищає народ.	Пісня «Дике поле» (Ярмак) – персонаж характерника, який має надприродні сили, пов'язаний з українським фольклором.
Орда	Символ темних сил, що несуть хаос та руйнування.	Пісня «Дике поле» (Ярмак) – орда як символ ворога, що

	часто асоціюється з агресором.	загрожує Україні, на зразок навал монголів.
Сонце як символ правди	Сонце уособлює новий початок, правду і перемогу над темрявою.	Пісня «Дике поле» (Ярмак) – сонце як символ правди, що переможе темні сили, символізує перемогу України.

Сформовано автором на основі джерел

Серед композицій, що відображають події війни, використовуючи історичні та міфологічні образи, етнічні мотиви та образи істот з української міфології, образи боротьби світла проти темряви слід відзначити: Kalush Orchestra – «Stefania», яка спочатку була присвячена матері вокаліста, а після початку війни вона набула нового значення, ставши символом України як матері для своїх дітей. У виступах гурту використовуються етнічні мотиви та образи істот з української міфології, що підкреслює зв'язок із національними традиціями. Т. Житинський – «Пісня про російсько-українську війну», яка відображає події війни, використовуючи історичні та міфологічні образи, що нагадують про боротьбу українського народу за свободу. Пісня гурту Kozak System використовують образи козацтва та традиційних символів, щоб передати дух боротьби та патріотизму. Пісня «Фортеця Бахмут» гурту Антитіла, яка використовує потужні міфологічні образи для створення образу непохитності та героїзму і т. д. У підсумку можна стверджувати, що пісенна творчість в період російсько-української війни остаточно позбулася російського впливу. У репертуарі сучасних українських виконавців відсутні пісні російською мовою. Як зазначає Ж. Янковська, «масова музика за ці роки скинула з себе шкаралушу російськості, стала більш національною, патріотичною, та водночас глибшою, навіть філософською, різною, але точно іншою» [58, с. 383].

3.4. Міфологічні образи та мотиви в сучасному кінематографі й театральному мистецтві

У кінематографі та театральному мистецтві, присвячених російсько-українській війні, активно використовуються міфологічні образи та мотиви, які підкреслюють глибокий зв'язок українського народу з його історією та культурними традиціями.

Використання міфологічних образів та мотивів у кінематографі та театральному мистецтві про російсько-українську війну можна простежити у таких фільмах: «Мирний-21» (2023, реж. А. Сеїтаблаєв). Образами є: захисник, воїн-герой, зрада й вірність. Фільм базується на реальних подіях початку війни у 2014 році, але використовує архетипічні образи воїнів, які, подібно до козаків чи лицарів, захищають свою землю. Фільм «Кіборги» (2017, реж. А. Сеїтаблаєв). Образи: «Кіборги» – люди, що стали легендами, порівняння з міфічними воїнами, непереможність. Створюється новий міф про сучасних героїв-захисників, які перетворюються на символічні фігури боротьби. «Присмак полину» (2023, реж. О. Лідаговський). Образи: земля-мати, доля, жертва. Стрічка поєднує історичну пам'ять, війну і міфологічний образ України як святої матері, що страждає, але не здається. Фільм «Снайпер. Білий ворон» (2022, реж. М. Бушан). Образами є: самотній воїн, месник. Протагоніст проходить шлях героя, подібно до воїнів-одинаків у світових міфах, які, переживши трагедію, стають символами відплати. Документальний фільм «Залізні метелики» (2023, реж. Р. Любий): Образи: метелик як символ душі, трансформація, смерть і відродження. Використовується метафоричний образ «залізних метеликів–уламків ракети, що збила рейс МН17, які стали символом війни, жертв і правди, що проростає крізь темряву. У театральному мистецтві: вистава «Обличчя кольору війна» (театр ім. М. К. Садовського). Ця документальна вистава театру Conception розповідає про життя акторів під час окупації Маріуполя. Вона показує реальні історії страждань і стійкості під час війни, що стає частиною сучасної міфології. Вистава «Конотопська відьма» (Національний академічний драматичний театр ім. І. Франка) – це яскрава бурлескна комедія, поставлена за

однойменною повістю Г. Квітки-Основ'яненка, що є містичним уособленням магічної сили втіленої у жінку-відьму, яка виступає як уособлення українського роду, захисту, берегині, володарки.

Для глибшого розуміння зображення міфологічних образів та мотивів у кінематографі й театральному мистецтві нами було здійснено порівняльний аналіз фільму і театралізованої вистави «Конотопська відьма» 2024 року, які здійснили справжній фурор та популярність серед глядачів. М. Катаєва зазначає, що фільм та театральна вистава «Конотопська відьма» 2024 року, створені за мотивами повісті Г. Квітки-Основ'яненка, по-різному інтерпретують міфологічні образи та символи української культури [13].

Відьма є основним міфологічним образом. Т. Малкова аналізуючи фільм, акцентує увагу на тому, що постать відьми значно драматизована: вона постає як носійка стародавніх магічних знань, що символізує зв'язок із дохристиянськими традиціями. Її магічні здібності не лише пояснюють події, але й акцентують на фатальному конфлікті між людською долею та силою надприродного. Фільм демонструє амбівалентність цього образу: відьма не просто зло, а символ жінки, яка бореться за своє місце у світі та намагається змінити долю. Особливий акцент робиться на символіці відьми як уособлення жіночої сили, народного духу та боротьби за справедливість, що набуває нового значення в контексті російсько-української війни [27].

У сценічній постановці режисер Іван Уривський зосереджується на сатиричному зображенні суспільства та його вад. О. Чекалов наголошує, «що відьма Явдоха Зубиха використовується як інструмент для розкриття людських слабкостей та іронічного відображення соціальних проблем»[53]. Знову з посиленням щось не те. Це Міхалок, а не Чекалов у списку. Критик додає: «Містичні елементи тут служать засобом підсилення сатиричного ефекту та критики суспільних недоліків. Особливий акцент робиться на символіці відьми як уособлення жіночої сили, народного духу та боротьби за справедливість, що набуває нового значення в контексті російсько-української війни»[53].

Одним із ключових сюжетних елементів фільму є помста відьми за смерть її коханого Андрія, якого вбивають російські окупанти. Його образ перегукується з українськими козаками-захисниками, а відьма після його загибелі починає ритуал помсти. Вона викликає бурю, що знищує ворогів, накладає прокляття, через яке окупанти втрачають розум, і в кінцевому підсумку стає живим уособленням українського спротиву.

Її дії у фільмі можна інтерпретувати як символічну відповідь на сучасні події: використання народної сили, пам'яті предків і духовного спротиву для боротьби проти зла. Образ відьми тут набуває політичного значення, відображаючи український незламний дух і боротьбу за свободу.

Порівняльний аналіз фільму і вистави «Конотопська відьма» дозволив виділити наступні аспекти відображення міфології

- фокус на міфологічних образах. Фільм глибше досліджує особисту історію відьми, акцентуючи на її внутрішньому конфлікті та трансформації, тоді як вистава використовує образ відьми для підкреслення суспільних проблем і сатири.
- символіка: у фільмі магія символізує силу, яка може бути як творчою, так і руйнівною, залежно від мотивів її носія. У виставі магічні елементи підкреслюють абсурдність та іронію ситуацій, висміюючи людські вади.
- тональність: кіноверсія має більш драматичний та серйозний тон, зосереджуючись на особистій трагедії героїні, тоді як театральна постановка відзначається сатиричним та комедійним підходом до розкриття теми.

У фільмі особливу увагу приділено числовій символіці, характерній для міфологічного мислення. Число три повторюється у магічних ритуалах відьми, що перегукується з народними віруваннями про триєдність світу: минуле, сучасне та майбутнє. Використовуються також сакральні числа сім і дванадцять, що підкреслює міфологічну глибину історії.

У театральній постановці ритуали теж з'являються, але їхній зміст гіперболізований для комічного ефекту. Магічні дії тут більше нагадують фарс, що викриває неосвіченість та забобони людей.

У фільмі світло і тінь грають важливу роль у створенні атмосфери. Наприклад, сцени з відьмою завжди затемнені, що відображає її зв’язок із потойбічними силами. У виставі ж контраст світла і тіні має швидше символічний характер, відображаючи зміну емоційних станів персонажів. Наприклад, під час суду над відьмою сцена поступово освітлюється, що вказує на викриття та сатиричне осміяння ситуації.

На основі аналізу нами була сформована порівняльна модель міфологічних образів і символів у фільмі та виставі «Конотопська відьма» в контексті російсько-української війни (див. табл. 3.4).

Таблиця 3.4.

Порівняльний аналіз міфологічних образів і символів у фільмі та театральній виставі «Конотопська відьма» 2024 року в контексті російсько-української війни

Аспект	Фільм «Конотопська відьма» (2024)	Театральна вистава «Конотопська відьма» (2024)
Образ відьми	Символ сили, пам’яті предків, народного духу. Має серйозний, драматичний характер. Показана як носійка стародавніх знань, яка використовує магію для помсти окупантам за загиблого коханого.	Відьма постає сатиричним персонажем, що висміює суспільні вади. Використовується для підкреслення абсурдності забобонів і соціальних проблем.
Символіка магії	Магія є інструментом боротьби, пов’язана з народними віруваннями та історичною пам’яттю. Відьма використовує прокляття, бурю та інші	Магічні елементи застосовані для комічного ефекту. Магія більше нагадує фарс, підкреслюючи людську неосвіченість.

	надприродні засоби для знищення ворогів.	
Помста за загиблого коханого	Андрій кохання усього життя Олени, а його смерть від рук окупантів запускає процес помсти. Відьма стає знаряддям відплати, накладаючи прокляття на загарбників.	У виставі цей мотив відсутній або зображений опосередковано. Основний акцент зроблено на соціальній сатирі.
Ритуали	Магічні ритуали реалістичного відтворені, акцент на сакральному значенні чисел та традицій.	Ритуали як засіб комічного ефекту, гіперболізація забобонів.
Тональність	Драматична, епічна, з елементами жахів, символізує боротьбу добра зі злом у сучасному контексті.	Комедійна, сатирична, гіперболізована. Відьма – це більше соціальний критик, ніж містичний персонаж.
Числова символіка	Використовуються сакральні числа три, сім і дванадцять, що підсилює міфологічний вимір історії.	Числова символіка є, але використовується для перебільшення комічних ситуацій.
Світло і тінь	Темні сцени підкреслюють містичний зв'язок відьми з потойбічними силами, створюючи атмосферу напруженості.	Контраст світла і тіні застосовується для комічного ефекту, наприклад, під час сцени суду над відьмою.
Зв'язок із війною	Відьма як уособлення українського спротиву, помста окупантам, відродження духу нації.	Вистава як метафора безглуздя суспільних норм, висміювання некомпетентності влади.

Сфоровано автором на основі джерел

Таким чином, у фільмі «Конотопська відьма» відьма постає як символ опору й помсти окупантам, тоді як у театральній виставі її образ використаний для сатиричного висміювання суспільних проблем.

Висновки до розділу III

У третьому розділі здійснено аналіз літературних творів щодо міфологічного уособлення символів та образів в контексті російсько-української війни, дослідили міфологічні мотиви та образи в образотворчому мистецтві, проаналізували міфологічні образи та мотиви в музиці та здійснили аналіз міфологічних образів та мотивів в кінематографі й театральному мистецтві російсько-української війни.

Було з'ясовано, що українська література, створена під час російсько-української війни, відіграє важливу роль у формуванні сучасної національної міфології. Вона не лише фіксує події та реалії війни, а й надає їм символічного та архетипічного значення. Аналіз літературних творів, створених у цей період, дозволяє виокремити ключові міфологічні образи, мотиви та наративи, які стали визначальними для культурного осмислення війни. Одним із найпоширеніших образів у літературі є героїчний захисник, який постає в різних варіаціях – від Привида Києва до оборонців Азовсталі. Ці персонажі символізують незламність, жертвовність та високу місію захисту батьківщини. Образ Привида Києва демонструє міфологізацію індивідуального героїзму, в той час як оборона Азовсталі відображає колективну боротьбу як сакральний акт.

Важливим елементом сучасної української літератури є переосмислення історичних і міфологічних мотивів. Образ Бога, що веде батальйони, відображає поєднання сакрального та воєнного, де Бог набуває рис воїна, месника та справедливого судді. Така трансформація підкреслює кардинальні зміни у сприйнятті ролі релігійного начала в умовах війни. Архаїчні образи української демонології також отримали новий зміст. Відьма, як втілення жіночої сили, виступає символом відплати та захисту, а Дух втілює регіональну ідентичність, що формується у протистоянні. Ці образи підсилюють містичний вимір війни,

роблячи її не лише політичним та військовим явищем, а й подією метафізичного масштабу.

Література активно використовує символіку й міфологічні алюзії для позначення ворога. Демонізація противника через образи «орків», «рашистів», «нечисті» закріплює у свідомості українців його як абсолютне зло, що підлягає знищенню. Таке протиставлення продовжує традиційний міфологічний мотив боротьби світла й темряви. Міфологізація військових подій і постатей є потужним механізмом формування колективної пам'яті та національної ідентичності. Через літературні тексти відбувається закріплення нових символів українського спротиву, які в майбутньому стануть невід'ємною частиною історичної нарації. Таким чином, сучасна українська література не лише відображає війну, а й творить нову реальність, що ґрунтується на міфологічних архетипах, сакральних символах та епічних мотивах.

З'ясовано, що українське образотворче мистецтво в умовах російсько-української війни стає не лише відображенням трагічних подій, але й потужним інструментом для осмислення національної ідентичності, боротьби та стійкості українського народу. Міфологічні мотиви, якими художники наповнюють свої твори, сприяють не лише збереженню культурної пам'яті, але й переосмисленню архетипів, які набувають нових значень у контексті війни. Через символи, зображення героїв, таких як Бергinya або жінка-воїн, і застосування міфологічних образів, як-от дракон, що втілює російську агресію, художники не лише демонструють боротьбу з агресором, але й підкреслюють важливість збереження духовних і моральних цінностей у часи війни.

Міфологічні образи, які знаходять своє втілення в картинах, муралах, а також у прикладних формах, таких як марки, сувеніри чи футболки, активно використовуються як засоби національної мобілізації, підвищення морального духу і формування єдності серед громадян. Вони забезпечують візуальне уособлення боротьби України за свою незалежність, перетворюючи архаїчні символи на сучасні інструменти спротиву та наголошення на національній гордості.

Доведено, що міфологічні образи та мотиви стали важливою складовою української музики в період російсько-української війни, виконуючи не лише естетичну, а й символічну функцію, сприяючи формуванню національної ідентичності та патріотичного духу. Сучасні українські виконавці активно використовують фольклорні елементи та міфологічні образи для відображення героїчної боротьби, мужності та незламності народу. Українська музика, зокрема в період війни, часто звертається до образів, які поєднують традиційні архетипи та сучасні реалії. Так, пісні на кшталт «Ой у лузі червона калина» або «Фортеця Бахмут» підсилюють мотиви героїзму через використання міфологічних образів, таких, як образи «Кіборгів», «Привида Києва» та «Пса Патрона». Ці персонажі здобувають популярність як символи боротьби та стійкості, втілюючи не лише військову, а й духовну силу українців.

Традиційні символи, такі як вогонь, сонце, півень, писанка або образи магичних воїнів і характерників, відображають глибокий зв'язок із культурною спадщиною та містичними уявленнями про боротьбу з темними силами. Нами було здійснено аналіз трьох композицій, який дав змогу констатувати наступне: пісня «Враже» Енджі Крейда та «Воїни світла» Сергія Міхалка яскраво демонструють використання міфологічних символів, що стосуються концепцій справедливості, помсти та боротьби світла з темрявою. Пісня «Дике поле» Ярмача є ще одним потужним прикладом використання міфології, де Україна уособлюється як свята мати-захисниця, а ворог описується через образи орди, демонів та темних сил. Це є важливою частиною культурної пам'яті, де війна постає не лише як конфлікт сучасності, а й як етап у тисячолітній боротьбі за незалежність і свободу.

Аналіз використання міфологічних образів у кінематографі та театральному мистецтві, присвячених російсько-українській війні, показує, що вони не лише відтворюють архетипи національної культури, а й трансформуються відповідно до сучасного контексту. Ключові міфологічні мотиви – образ воїна-захисника, матері-землі, відьми як втілення народного духу, символічні фігури помсти та жертвності – набувають нового значення у

мистецьких творах, стаючи засобом осмислення історичних подій та створення сучасного національного міфу.

Кінематограф частіше звертається до героїчного наративу та драматичних конфліктів, підкреслюючи боротьбу добра і зла через призму міфологічної символіки. Натомість театральне мистецтво частіше використовує сатиричні й комедійні прийоми для критичного осмислення суспільних проблем і людської природи.

Порівняльний аналіз фільму та вистави «Конотопська відьма» демонструє різні підходи до відображення міфологічних образів: якщо фільм акцентує на містичному аспекті та перетворює відьму на символ жіночої сили й боротьби, то театральна постановка використовує цей образ для сатиричного розкриття суспільних вад.

Отже, використання міфологічних мотивів у сучасному мистецтві є важливим засобом збереження культурної ідентичності та водночас слугує ефективним художнім інструментом для осмислення війни, її наслідків і духовного спротиву українського народу.

ВИСНОВКИ

Міф був і залишається невіддільною частиною культури відіграючи роль у формуванні світогляду, моральних орієнтирів, політичних наративів і національної ідентичності. У сучасному контексті, зокрема під час війни, міф набуває нових функцій – стає інструментом підтримки морального духу та водночас зброєю пропаганди.

У ході російсько-української війни мілітарна міфологія стала не лише потужним інструментом для створення нових міфів, але й механізмом моральної підтримки і одним з аспектів інформаційної боротьби. З одного боку, вона об'єднує суспільство, формуючи героїчні образи захисників, а з іншого – протистоїть ворожим міфологемам, розбиваючи міфи пропаганди. Прикладом конструктивного використання мілітарної міфології є українські наративи, сформовані після Революції Гідності 2014 року. Фігури таких героїв, як «кіборги» Донецького аеропорту, стали символами стійкості, мужності та національної єдності. Їхній образ активно використовується у культурі, ЗМІ та мистецтві — зокрема, у фільмах, піснях та муралах. Це сприяє формуванню нової системи цінностей та підтримує моральний дух населення в умовах повномасштабної війни.

Водночас прикладом деструктивного використання міфології є російські наративи про «братні народи» чи «визволення від неонацистів» РФ. Такі міфи використовуються для виправдання агресії проти України, спотворення історичних фактів і нав'язування хибної ідентичності. Через ці наративи Росія намагається підірвати єдність українського суспільства та посіяти сумніви щодо незалежності української державності. У сучасних умовах особливо важливим є формування власного українського національного міфу, який би опирався на історичну правду, національні архетипи та цінності. Такий міф має бути спрямований не лише на протидію ворожій пропаганді, а й на створення позитивного образу майбутнього. Події 2014 року, спротив під час повномасштабного вторгнення 2022 року, фігури сучасних воїнів-захисників,

волонтерів і медиків — усе це може стати основою для нової української міфології, що слугуватиме не лише як джерело натхнення, а й як фундамент національної ідентичності.

Українська література фіксує реалії війни, водночас надаючи їм символічного значення. У ній активно формуються архетипи героїв, захисників, відьом і духів, які символізують духовну міць нації. Літературна демонізація ворога через образи «орків», «нечисті», «рашистів» укорінює традиційний мотив боротьби добра і зла. Помітною є тенденція до створення сучасних міфів на основі реальних подій і героїв. Образи таких постатей, як Привид Києва, захисники Азовсталі, або уособлені сакральні фігури – наприклад, Бог, що веде батальйони – стають символами незламності, самопожертви та духовної сили. Літературні тексти переосмислюють архаїчні елементи – таких як відьма, дух предків, народна месниця – і виводять їх на новий рівень значення, де вони втілюють не лише фольклорну традицію, а й національну ідею спротиву.

В образотворчому мистецтві художники, звертаючись до символів на кшталт Березини, жінки-воїна, або образу дракона як російської агресії, не просто відображають війну, а створюють візуальну мову спротиву, здатну формувати колективну ідентичність. Ці образи широко представлені у муралах, поштових марках, футболках, стаючи частиною повсякденної візуальної культури.

Музика активно використовує міфологічні й фольклорні мотиви для формування патріотичного наративу. Пісні на кшталт «Враже» Енджі Крейда, «Воїни світла» Сергія Міхалка, «Дике поле» ЯрмаКа, або переосмислені традиційні марші, як «Ой у лузі червона калина», є не лише культурними артефактами, а й засобами емоційного впливу та збереження національного духу. Такі образи, як Кіборги, Пес Патрон або Привид Києва, через музику перетворюються на героїчні архетипи, що формують уявлення про національний характер та силу українського народу.

У фільмах і виставах війна постає як подія метафізичного масштабу. Кінематограф зосереджується на героїзмі, жертвах і драматизмі, тоді як театр часто пропонує сатиричну рефлексію на події, показуючи людську природу і

суспільні вади через міфологічні образи. У театральних постановках, навпаки, переважає сатиричний підхід, що дозволяє критично осмислити війну та внутрішні проблеми суспільства. Порівняльний аналіз фільму та вистави «Конотопська відьма» демонструє багатозначність міфологічного образу: у фільмі відьма – це символ жіночої сили та спротиву, а в театрі – засіб сатиричного висвітлення суспільних вад.

Сучасна українська міфотворчість виконує важливу функцію – не лише осмислення трагедії війни, а й побудови нової культурної реальності, яка базується на архетипах боротьби, гідності та національної єдності. Вона сприяє відновленню ідентичності та духовному опору агресії.

Міфологічні образи й мотиви в творчості українських митців є не лише художнім засобом, а й соціокультурним явищем, що формує нову міфологію нації в умовах війни. Це явище охоплює всі види мистецтва – від літератури до театру – і слугує як формою рефлексії, так і засобом спротиву, пам'яті та відродження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білецький А. О. Міфологія і міфи античного світу. Словник античної міфології. Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. стаття А. О. Білецького. Київ: Наукова думка, 1989. 240 с.
2. Боярська Л. В. Історія розвитку міфокритики. Огляд основної літератури URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=994> (Дата звернення: 28.03.2025)
3. Будник І. «Азовсталь» URL: <https://33kanal.com/news/181064.html> (Дата звернення 11.02.2025)
4. Вишина М. Ю. Парадигма ключових понять міфологічного аналізу художнього тексту. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 55. Філологічні науки, 2010. 140–143 с.
5. Вишницька Ю. Міфологічні сценарії: до проблеми методології. дис.д-ра філол. наук : Київ, 2013. 624 с.
6. Гориславець В. «Я вірю, Привид Києва живий!» URL : https://chernihivlib.org.ua/news/koli_dusha_bolit_za_ukrajinu_virshi_vijni_dobirka_virshiv_narodzhenikh_z_pochatkom_rosijsko_ukrajinskoji_vijni/2023-09-08-4023. (Дата звернення: 06.04.2025)
7. Горлова В. М. Роль міфа у формуванні національної ідентичності URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/rol-mifa-u-formuvanni-natsionalnoi-identychnosti-1500792589> (Дата звернення: 15.03.2025)
8. Горова Л. «Враже...». URL : <https://uacrisis.org/uk/poetka-gorova>. (Дата звернення: 07.04.2025)
9. Енджі Крейда «Враже»: текст пісні. URL : <https://www.pisni.org.ua/songs/5450545.html>. (Дата звернення: 07.04.2025)
10. Завадська В. Міфологічний світогляд як елемент колективної пам'яті сучасної людини. Панорама політологічних студій: Науковий вісник Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 13, 2015. 216–221 с.

11. Карапуз О. Міфологізація історії як інструмент формування національної ідентичності. Матеріали передріздвяних методологічних читань. Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії. Випуск 22, 2019. 246-248 с.
12. Кассирер Е. Техніка сучасних політичних міфів. Вісник МГУ. Сер.7. Філософія. № 2, 1990. 58–65 с.
13. Катаєва М. Нове прочитання класики: у київському театрі Франка презентували «Конотопську відьму». URL: https://ft.org.ua/news/nove-procitannia-klasiki-u-kiyivskomu-teatri-franka-prezentuvali-konotopsku-vidmu-uk?utm_source=chatgpt.com. (Дата звернення: 12.04.2025)
14. Київський міжнародний інститут соціології. Прес-релізи та звіти. Довіра до соціальних інституцій та груп. Домашня сторінка КМІС. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=579>. (Дата звернення: 20.03.2025)
15. Ковалевська Т. А. Особливості політичної міфології в українському суспільстві. Політикус : наук. журнал. № 2, 2024. 106–112 с.
16. Колесса Ф. Історія української етнографії. Київ, 2005. 368 с.
17. Конопльова М. У Рівному з'явився військовий мурал «Красавиця терпіти не буде». URL : <https://shotam.info/u-rivnomu-z-iavyvsia-viyskovyy-mural-krasavitsa-terpity-ne-bude/>.
18. Костюк І. Міф як соціокультурний феномен: функціональне навантаження. Вісний Львівської академії мистецтв, Вип. 21, 2018. 367–378 с.
19. Котляр О. Війна у мистецтві й мистецтво у часи війни. Розмова з Ольгою Балашивою. Антиквар. 19.07.2022. URL: <https://antikvar.ua/vijna-u-mystetstvi-j-mystetstvo-u-chas-vijny-rozmova-z-olgoyu-balashovoyu/> (Дата звернення: 02.04.2025)
20. Красоткіна Н. «Російські орки». URL : <https://krasotkina.com/%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%88%D1%96/%D0%A0%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D0%BA%D0%B8.html>. (Дата звернення: 17.03.2025)

21. Кушнірук Н. У здорової нації здорова духовність: сакральні сюжети російсько-української війни URL: https://litopys.info/articles/u-zdorovoyi-natsiyi-zdorova-duhovnist-sakralni-syuzhety-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-natalya-kushniruk/?utm_source=chatgpt.com. (Дата звернення: 22.03.2025)
22. Лавинюкова Т. «Привид Києва». URL: <https://www.stihi.in.ua/ua/avtor.php?author=47873&poem=397417>. (Дата звернення: 26.03.2025)
23. Лановик З. Проблеми біблійної герменевтики. Тернопіль : Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2006. 586 с.
24. Лебединцева Н. М. Архетип великої матері в поетичному світі. 1980-х років. Наукові записки НаУКМА. Том 19. Філологічні науки. Київ, 2001. 56–64 с.
25. Лесяк О. Трикстер – нові обличчя старого архетипу URL: https://prostir.center/blog/387-trykster-novi-oblychchya-starogo-arhetypu/?utm_source=chatgpt.com (Дата звернення: 27.04.2025)
26. Літературознавча енциклопедія. Київ. ВЦ «Академія» Том 2, 2007. 624 с.
27. Малкова Т.: «Горор «Конотопська відьма» – лайт-варіант того, що вже третій рік відбувається на війні в Україні». URL: https://www.sestry.eu/statti/tetyana-malkova-konotopska-vidma-layt-variant-togo-shcho-vzhe-mayzhe-tri-roki-vidbuvaetsya-na-viyni-v-ukrayini?utm_source=chatgpt.com. (Дата звернення: 03.04.2025)
28. Маніфест. Центир політичного консалтингу URL: <https://cps.com.ua/manifest> (Дата звернення: 18.03.2025)
29. Медведенко Л. «Війна очима художника»: в Києві відкрилася виставка графічних робіт Володимира Реброва. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/04/06/vijna-ochyma-hudozhnyka-v-kyuevi-vidkrylasya-vystavka-grafichnyh-robit-volodymyra-rebrova/> (Дата звернення: 05.06.2025)
30. Мехедок Ю. «Неслась машина з раненим бійцем...А на сидінні Смерть стара сиділа...» URL: <https://www.facebook.com/groups/1948490115527243/posts/>

%D0%BD%D0%B5%D1%81%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%8C-
%D0%BC%D0%B0%D1%88%D0%B8%D0%BD%D0%B0-%D0%B7-
%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%BC-
%D0%B1%D1%96%D0%B9%D1%86%D0%B5%D0%BC%D0%B0-
%D0%BD%D0%B0-
%D1%81%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BD%D1%96-
%D1%81%D0%BC%D0%B5%D1%80%D1%82%D1%8C-
%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B0-
%D1%81%D0%B8%D0%B4%D1%96%D0%BB%D0%B0%D0%B2%D1%81%D0
%BC%D1%96%D1%85%D0%B0%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%8F-
%D1%94%D1%85%D0%B8%D0%B4%D0%BD%D0%BE/2275182656191319/

(Дата звернення: 16.05.2025)

31. Михед О. «Я змішаю твою кров з вугіллям. Зрозуміти український Схід». Видавництво : Наш Формат, 2020 р. 368 с.

32. Міхалок С. «Воїни світла»: текст пісні (оброблений С. Жаданом). URL : <https://www.pisni.org.ua/songs/8453552.html>. (Дата звернення: 19.03.2025)

33. Міщанчук О. «Авзосталь» URL: <https://www.stihi.in.ua/ua/avtor.php?author=52986&poem=394438>. (Дата звернення: 29.05.2025)

34. Нагорняк Т. Імідж Збройних Сил України – вектор політичного реформування країни у контексті її національного брендингу. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Вип. 6–7, 2013. 66–67 с.

35. Олійник. С «Прокляте стадо!» URL: <https://mala.storinka.org/%D0%B2%D1%96%D1%80%D1%88%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B5%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%BD%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F-%D0%B2-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83-%D0%B4%D0%B2%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%81%D1%88%D1%82%D0%B0%D0%B1%D0%BD%D0%BE%D1%97->

%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-

%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%B5%D0%BE.html

36. Онопко О. В. Мілітарна міфологія і "маленька переможна війна". Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили]. Сер. : Політологія. Том 182. Вип. 170, 2012. 70–73 с.

37. Онопко О. В. Мілітарна політична міфологія і «європейська армія». Вісник Прикарпатського університету. Політологія. Том 1. № 6–7, 2013. 77–80 с.

38. Петрушкевич М. С. Універсальні міфологічно-світоглядні та естетичні коди у воєнній поезії: ситуація російсько-української війни. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філософія» : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА. № 27, 2024. 21–29 с.

39. Пилипчук С. Міфологічна школа в оцінці Івана Франка. Вісник Львівського університету. Серія «Філологія». Вип. 43, 2010. 107–116 с.

40. Потебня О. Естетика і поетика слова, Київ: Мистецтво, 1985. 301 с.

41. Пуларія Т. В. Архетип, міф, символ: до співвідношення понять. Аркадія : Мистецтвознавчий та культурологічний журнал, Вип.42, 2015, 19–25 с.

42. Ребров В. «Хочу подякувати всім янголам медичного фронту» URL: <https://www.instagram.com/share/p/BAZHnIsomI> (Дата звернення: 05.06.2025)

43. Савка М. «Мій бог». URL : https://mylviv.city/mystecztvo-u-vijni-virshi-pro-ukrayinu?utm_source=chatgpt.com.

44. Скоп М. «HOW I MADE THIS PAINTING» URL: https://www.instagram.com/p/CrBgAwDtlGg/?img_index=1 (Дата звернення 23.05.2025)

45. Сміт Е. Д. Національна ідентичність. Основи, 1994. 184–199 с.

46. Сморожевська О. Міфологія війни: мистецькі образи та смисли. Українознавчий альманах. Випуск 30, 2022р, 108–114 с.

47. СТАСІК «Колискова для ворога» URL: <https://www.pisni.org.ua/songs/2387292.html> (Дата звернення: 24.05.2025)

48. Толмачова І. А. Архетипне підґрунтя образно-символічної сфери вітчизняного благодійництва. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Випуск 29, 2018. 116–121 с.

49. Урюпін А. «Біжать орки». URL:<https://www.poetryclub.com.ua/getpoem.php?id=942225>.

50. Устінов В. Є. Містичний дискурс сучасної поезії про війну (на матеріалах мережі «Facebook»). URL:http://obrii.org.ua/usec/storage/article/Ustinov_2023_116.pdf.

51. Холліс Дж. Міфологеми. Втілення невидимого світу. Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2024. 264 с.

52. Цепкало Т. О. Естетико-філософські концепції міфопоетики: історичний аспект. Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Філологічні науки (літературознавство) : збірник наукових праць / за ред. О. Філатової. № 2 (18). Миколаїв, 2016. 253–259 с.

53. Челакова О. Феномен вистави «Конотопська відьма». URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/006876f2-1671-4591-aab6-28a0baf461c2/content>.

54. Шайгородський Ю. Ж. Політика: взаємодія реальності і міфу. К.: Знання України, 2009. 400 с.

55. Шостак О. Г Архетипи Аніми і Анімуса у романі Н.Скотта Мамадея «Древня Дитини». Літературознавчі студії: Збірник наукових прць. Випуск 31. Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. 452–459 с.

56. Юнг К. Проблеми душі нашого часу «ЦУЛ», 2024. 304 с.

57. Юнг К. Архетип і позасвідоме. Київ, 2014. 400 с.

58. Янковська Ж. «Озброєні піснею»: пісенний контент України за три роки війни. Тези Міжнародної науково-практичної конференції «ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ ТА РОЗВИТОК КУЛЬТУРНИХ ПРАКТИК В

УМОВАХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ (до 130-річчя від дня народження організатора науки, поета, митця Максима Рильського)». Київ, 2025. 383–385 с.

59. Ярмач «Дике поле». URL : <https://www.pisni.org.ua/songs/4448338.html>
(Дата звернення 08.04.2025)

ДОДАТКИ

Додаток 1. Катерина Косьяненко «Паска» 2022 (У здорової нації здорова духовність: сакральні сюжети російсько-української війни – Наталя Кушнірук. https://litopys.info/articles/u-zdorovoyi-natsiyi-zdorova-duhovnist-sakralni-syuzhety-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-natalya-kushniruk/?utm_source=chatgpt.com.)

Додаток 2. Катерина Косьяненко «Блокпост» 2022 (У здорової нації здорова духовність: сакральні сюжети російсько-української війни – Наталя Кушнірук. https://litopys.info/articles/u-zdorovoyi-natsiyi-zdorova-duhovnist-sakralni-syuzhety-rosijsko-ukrayinskoyi-vijny-natalya-kushniruk/?utm_source=chatgpt.com.)

Додаток 3. Качановський К. «Красавица терпіти не буде»

Додаток 4. Хошовська М. «The Veil Has Fallen»

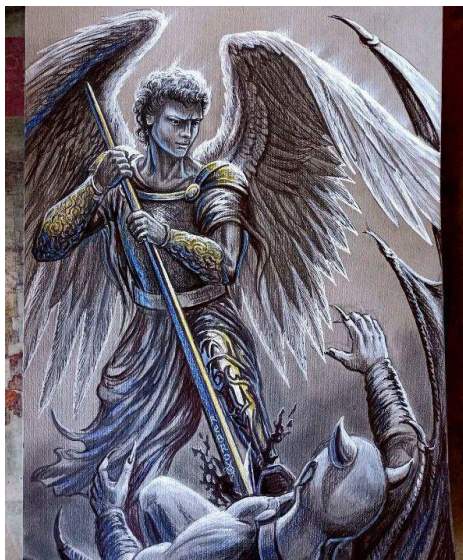
Додаток 5. Скоп М. «SAVE THE HEROS OF AZOVSTALL»

Додаток 6. Ребров В. «Сину, я трохи зайнятий, передзвоню... Бережи себе»

Додаток 7. Ребров В. «Хочу подякувати всім янголам медичного фронту»

Додаток 8. Ребров В. «Архангел Михаїл перемагає демона»